

Književnost egzistencijalizma u metodičkom kontekstu

Matković, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2013

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:800904>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-22**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Diplomski studij Hrvatskog jezika i književnosti i Engleskog jezika i
književnosti

Ivana Matković

Književnost egzistencijalizma u metodičkom kontekstu

Diplomski rad

Mentor: doc. dr. sc. Jakov Sabljic

Osijek, 2013.

Sažetak: Rad pruža uvid u osnovne značajke filozofskoga i književnoga egzistencijalizma. Navode se najvažniji predstavnici toga pravca te njihova reprezentativna djela. Opisuje se način obrade književnoga pravca i razdoblja u metodičkome kontekstu. Analizira se zastupljenost egzistencijalizma i njegovih književnih predstavnika u nastavnome programu te u udžbenicima i čitankama za gimnazije i srednje strukovne škole. Rad donosi i pregled metodičke literature koja opisuje mogućnosti obrade toga književnoga pravca u nastavi. Promatra se i metodički pristup egzistencijalizmu na primjeru dvaju školskih satova iz nastavne prakse te se, na kraju rada, iznose novi prijedlozi za obradu toga pravca u nastavi.

Ključne riječi: egzistencijalizam, metodika, nastava, Jean-Paul Sartre, Albert Camus

SADRŽAJ

1. Uvod.....	3
2. Egzistencijalizam	4
2.1. Pojmovno određenje egzistencijalizma i njegovi književni predstavnici	4
2.2. Književni lik u egzistencijalizmu	7
3. Egzistencijalizam u programu Hrvatskog jezika	9
4. Književnost egzistencijalizma u metodičkoj literaturi	11
5. Književnost egzistencijalizma u školskim čitankama	17
6. Školske interpretacije egzistencijalizma	22
6.1. Nastavna obrada egzistencijalizma kao pravca	22
6.2. Nastavna obrada <i>Stranca</i> Alberta Camusa	23
7. Prijedlozi novih nastavnih sati	28
7.1. Metodički pristup Sartreovoj <i>Mučnini</i>	28
7.2. Dodatni prijedlozi za obradu književnoga egzistencijalizma u nastavi	30
8. Zaključak	32
9. Prilozi	34
10. Literatura	36
11. Internetski izvori	38

1. Uvod

Egzistencijalizam je jedan od najutjecajnijih književnih pravaca sredine dvadesetoga stoljeća. Nastao je kao odgovor književnika na promjene u društvu uzrokovane posljedicama dvaju svjetskih ratova. Najpoznatiji su predstavnici egzistencijalizma u književnosti zasigurno Jean-Paul Sartre i Albert Camus koji su svojim djelima filozofiju egzistencijalizma približili širem čitateljstvu. Egzistencijalistička se misao u književnosti nije pojavila tek u dvadesetome stoljeću. Naime, još je Dostojevski u svome romanu *Zločin i kazna* iznio sučeljavanje pojedinca s problemima karakterističnim za egzistencijalističkoga junaka, a to su pravo na slobodu i vlastiti izbor. Kasnije je Kafka u svojoj pripovijetki *Preobražaj* opisivao bespomoćnost stanja pojedinca koji se odjednom našao u stranome tijelu, a kojega prate osjećaji straha, tjeskobe i očaja. U hrvatskoj je književnosti egzistencijalizam svoje mjesto našao pedesetih i šezdesetih godina dvadesetoga stoljeća i to poglavito u djelima Petra Šegedina, Vladana Desnice, Antuna Šoljana, Slavka Mihalića, Slobodana Novaka i drugih. U nekim su svojim djelima ti pisci na izvanredan način publici približili osjećaj i stanje tjeskobe, straha i osamljenosti koji su osnovne teme egzistencijalizma, i književnoga i filozofskoga.

U školskome se programu egzistencijalizam i njegovi književni predstavnici javljaju na kraju srednjoškolskoga obrazovanja. Olakotna je činjenica to što su učenici u razdoblju adolescencije koje je značajno po tome što se u tome životnom razdoblju po prvi put javljaju problemi (ne)razumijevanja života te se učenici susreću sa ograničenošću vlastite slobode što im omogućuje približavanje temama i razumijevanje filozofije egzistencijalizma.

Ovaj diplomski rad donosi uvid u osnovne značajke književnosti egzistencijalizma i njegove svjetske i hrvatske predstavnike. Opisuje se nastavni program književnosti za posljednje razrede gimnazija i srednjih strukovnih škola u kojima se egzistencijalizam pojavljuje u svojem najčistijem obliku. Iznose se primjeri obrade egzistencijalizma i reprezentativnih djela s tom tematikom iz metodičke literature, ali i školskih udžbenika književnosti. U radu se opisuju i dva nastavna sata obrade egzistencijalizma iz prakse koja su održana u jednoj osječkoj srednjoj školi te se raspravljaju moguće nove nastavne obrade toga književnoga pravca.

2. Egzistencijalizam

2.1. Pojmovno određenje egzistencijalizma i njegovi književni predstavnici

Dvadeseto je stoljeće vrijeme velikih promjena, kako u društvu, tako i u književnosti. Napredovanjem tehnologije pojednostavljaju se svakodnevni ljudski poslovi. Razvojem medicine poboljšava se kvaliteta i produljuje se vijek čovjekova života. Međutim, dva svjetska rata također su uvelike utjecala na živote ljudi. Prva je polovica stoljeća bila ispunjena dotad neviđenim nasiljem katastrofalnih razmjera i sve se to odrazilo na živote ljudi, ali i na književnike koji su svoju inspiraciju tražili u dotad literarno manje istraženim ljudskim osobinama. Književnicima dvadesetoga i kasnoga devetnaestoga stoljeća zajedničko je zanimanje za čovjeka i njegov odnos prema životu, smrti, ali i društvu u kojemu se nalazi.

Modernizam se javlja krajem devetnaestoga stoljeća i dijeli se na nekoliko književnih pravaca: esteticizam, avangardu, kasni modernizam i postmodernizam. U sklopu se kasnoga modernizma tako javlja egzistencijalizam, jedan od najutjecajnijih književnih pravaca koji su se pojavili u prvoj polovici dvadesetoga stoljeća. Najpoznatiji su predstavnici egzistencijalizma Jean-Paul Sartre, tvorac samoga imena „egzistencijalizam“, te Albert Camus. Važno je napomenuti da se korijeni filozofije egzistencijalizma kriju već u djelima nekih filozofa devetnaestoga stoljeća kao što su Søren Kierkegaard i Friedrich Nietzsche. Ti su filozofi u svome radu tematizirali probleme poput slobode, vrijednosti ljudskoga postojanja i njegova značenja, čovjekova odnosa prema smrti i životu i sl. Kierkegaard, prema mnogima prvi filozof egzistencijalizma, smatrao je da se čovjekova egzistencija najbolje očituje u trenucima kada osobom vladaju snažni osjećaji poput očaja i tjeskobe ili pak kad je osoba suočena s problemom vlastite slobode i slobodnoga izbora. Ta je misao izravno utjecala na Sartrea koji se smatra jednim od najutjecajnijih filozofa i književnika iz razdoblja nakon Drugoga svjetskoga rata. Neka su od njegovih najpoznatijih djela romani *Mučnina* i *Putovi slobode* te filozofska djela *Bitak i ništavilo*, *Egzistencijalizam je humanizam* te drame *Prljave ruke* i *Iza zatvorenih vrata*. Za svjetsku je književnost zasigurno najvažniji roman *Mučnina*, pisan u obliku dnevnika, a koji opisuje život povjesničara Antoinea Roquentina i njegovu borbu s mučnim postojanjem. „Ipak, u svjetskoj je književnosti *Mučnina* imala najveći odjek prije svega zato što je vrsno umjetničko djelo, a zatim i zato što su upravo u njoj izražene ideje i raspoloženja postali uvelike osnovicom intelektualne mode; egzistencijalizam je neko vrijeme bio čak ne samo način mišljenja nego i način života i ponašanja.“ (Solar, 2003:310)

Osnovnu tezu egzistencijalizma da „egzistencija prethodi esenciji“ Sartre je objasnio na mnoštvu primjera iz vlastitoga života u svojoj filozofskoj raspravi *Egzistencijalizam je*

humanizam u kojoj odgovara na kritike svojih suvremenika upućene filozofiji egzistencijalizma. U svome odgovoru navodi da je čovjek ono što od sebe čini i da je svatko u potpunosti odgovoran ne samo za sebe nego i za ostale ljude jer čovjek samoga sebe mora promatrati u odnosu na svoju okolinu (Sartre, 1964:12). Također, Sartre objašnjava kako je neprestano razmišljanje o prošlosti besmisleno te kako je jedino vrijeme koje postoji i na koje čovjek treba biti usredotočen upravo sadašnjost. Živeći u sadašnjosti, osoba je u mogućnosti lakše ostvariti svoju autentičnost i individualnost što je, prema egzistencijalistima, put za stvaranje esencije bića. „Što ovdje znači da egzistencija prethodi esenciji? To znači da čovjek najprije egzistira, da sebe susreće, iskrsava u svijetu i da zatim sebe definira. Ako se čovjek, kakvog ga poima egzistencijalist, ne može definirati, to je zato što on najprije nije ništa. On će tek poslije biti, i bit će takav kakvim će sebe učiniti. Tako nema ljudske prirode, jer nema boga da je pojmi. Čovjek je ne samo takav kakvim sebe pojmi nego i takav kakav sebe hoće, i kako sebe pojmi nakon egzistencije, kako sebe hoće nakon tog poleta spram egzistencije; čovjek nije ništa drugo nego ono što od sebe čini. Takvo je prvo načelo egzistencijalizma.“ (Sartre, 1964:11) Prema Sartreu, svijest pojedinca jest ono što oblikuje stvarnost u kojoj živi, a upravo odabirom vlastite esencije, čovjek svome postojanju daje smisao.

Uz Sartrea, najpoznatiji je svjetski književni predstavnik toga pravca njegov sunarodnjak, Albert Camus. Camusa se smatra i tvorcem književnoga apsurda, pravca usko povezanog s egzistencijalizmom. Književnost apsurda poglavito proučava ponašanje pojedinca u situacijama koje su naizgled besmislene ili beznačajne. U djelu *Mit o Sizifu* Camus objašnjava svoje filozofsko stajalište i opisuje svojega egzistencijalističkog junaka. Naime, za Camusa je taj junak osoba koja je spremna prihvatiti, baš kao što je to Sizif učinio, apsurd kojim je okružena te svoju neizbježnu smrt jer osoba ne može cijeliti život ako nije prihvatila njegov eventualni kraj. „Međutim, kada se (u trenutku svijesti) Sizif iznova vraća kamenu i ponovno ga gura, on prihvaća život i jači je od svoje sudbine, što znači da upravo ta svijest opravdava prihvaćanje života: *Nema sudbine koja se ne bi mogla nadmašiti prezirom*. Dakle, temeljni je ljudski stav upravo otpor protiv apsurda jer čovjek mora svome životu dati smisao.“ (Dujmović-Markusi/Rosetti-Bazdan/Pavić-Pezer, 2011:211)

U svojem najpoznatijem djelu, romanu *Stranac*, Camus osuđuje tadašnje pravosuđe te moralne i društvene norme onoga vremena. Mersault, glavni junak toga romana, svojom se iskrenošću suprotstavlja društvu u kojem živi, a koje njegove postupke shvaća kao iracionalne, tj. kao svojevrsnu prijetnju. Camus je, uz *Stranca* i *Mit o Sizifu*, slavu zadržao napisavši i romane *Kugu* i *Pad*, drame *Kaligulu*, *Opsadno stanje* i *Pravednike* te esej *Pobunjeni čovjek*.

Osjećaji tjeskobe, osamljenosti i otuđenosti plodno su tlo našli i među hrvatskim književnicima pedesetih i šezdesetih godina dvadesetoga stoljeća kada je egzistencijalizam zavladao hrvatskom književnom scenom. Teško je tvrditi da se egzistencijalizam u hrvatskoj književnosti očitovao u svome čistome obliku, ali utjecaj je književnosti Sartrea i Camusa vidljiv u brojnim djelima hrvatskih književnika od kojih je jedan i Petar Šegedin. U njegovim se romanima *Djeca Božja*, *Crni smiješak* i *Osamljenici* prepoznaju neke sličnosti s književnošću Camusa i Sartrea kao što su jednostavnost fabule i sažetost izraza. Same se pak teorije filozofije egzistencijalizma Šegedin ne dotiče. „*Egzistencijalistički projekt, fenomenologijska metoda proizvodnje i odnos egzistencije i estetike* tri su temeljna generativna Šegedinova arhekode egzistencijalističke mu "trilogije", koji će se u svakom romanu posebno ostvariti, ali u biti neće odstupati niti u *Djeci Božjoj*, niti u *Osamljenicima*, niti u *Crnom smješku*.“ (Milanja, 1996:50) Likove romana *Kratki izlet* Antuna Šoljana također prati „intenzivan osjećaj otuđenosti i izgubljenosti u sudaru s vanjskim svijetom“ (Nemec, 2003:138) *Kratki izlet*, osim elemenata egzistencijalističke proze prate i karakteristike „proze u trapericama“, ali unatoč tome, Milanja karakterizira taj Šoljanov roman kao egzistencijalistički alegorijski tip romana (Milanja, 1996:53). Roman Vladana Desnice, *Proljeća Ivana Galeba*, donosi nešto drugačiji pristup egzistencijalizmu. Slobodan Prosperov Novak za Desnicu kaže: „Bio je najbolji opažatelj zbunjenosti koja je pedesetih godina obilježila život građanstva, bio je bilježnik društvene nedoumice i tome je posvetio čitavo svoje djelo, stvorivši u *Proljećima Ivana Galeba* jedan od modernijih romana poraća, djelo napisano izvrsnim stilom i prepuno neobičnih egzistencijalnih upita.“ (Novak, 2003:414) Teško je odrediti hrvatske književnike sredine dvadesetoga stoljeća čije je književno djelo bilo inspirirano isključivo egzistencijalističkom filozofijom. Potrebno je spomenuti predstavnika pjesništva egzistencijalizma, Slavka Mihalića kojeg su za života hvalili kolege i čitateljska publika. „Ono što se u njegovoj poeziji neznatno mijenjalo i što je u toj poeziji vremenom zrelilo, poput staroga vina je postajalo sve pitkije: pjesnikovo osjećanje egzistencijalne tjeskobe iz koje je ispjevao neke od boljih hrvatskih pjesama o strahu i ljubavi, o slobodi.“ (Novak, 2003:458) Osim spomenutih, egzistencijalizma se u svome romanu *Mirisi, zlato i tamjan* dotaknuo i Slobodan Novak. U romanu opisuje sukob ideologija katoličke crkve i komunizma, a likove se najbolje upoznaje kroz monologe koji pružaju uvid u psihu junaka romana. „To je knjiga o razočaranju u svijet i ljude, o mučnini i gađenju, o čovjeku koji je izgubio životni smisao, o izgubljenim iluzijama. Granična egzistencijalna situacija glavnog lika obilježena je tjeskobom, sartreovskom metaforom gađenja,

približavanjem k sebi i udaljavanjem od sebe, beznadnim godotovskim čekanjem.“ (Nemec, 2003:127)

Egzistencijalizam je u vrlo kratkome razdoblju doživio svoj uspon i pad, no zainteresiranost književnika za neke od fundamentalnih tema te filozofije ne jenjava ni danas. Pitanjem su se egzistencije bavili i Dostojevski u svome romanu *Zločin i kazna*, Kafka u pripovijetki *Preobražaj*, Krleža u romanu *Povratak Filipa Latinovicza* te mnogi drugi. Postoji mišljenje da je egzistencijalizam bio samo kratkotrajni emocionalni odgovor na poslijeratno ludilo, ali umjetnici koji se problematikom ljudskoga postojanja bave sve do danas, dokazuju suprotno.

2.2. Književni lik u egzistencijalizmu

Književni se junak razdoblja kasnoga modernizma uvelike razlikuje od junaka djela iz ranijih književnih razdoblja. Naime, promjenama u ljudskom društvu čovjek sve bolnije postaje svjestan svojih nedostataka i nedostataka svijeta koji ga okružuje. Nakon dvaju svjetskih ratova i različitih gospodarskih i političkih kriza te promjena u društvu koje su tada već grčevito uhvatile svijet, čovjek polako gubi optimizam i nadu u neko bolje sutra. Reprezentativna djela svakoga književnog razdoblja ocrtavaju modernoga čovjeka tog vremena, a djela se egzistencijalističkih pisaca u tome ne razlikuju od svojih prethodnika. Oni su u svojim djelima ocrtavali svoje, ali i strahove svojih sugrađana. Njihovi su glavni likovi intelektualci, samostalni pa čak i osamljeni pojedinci koji su često u sukobu s društvom.

Moderna prozna, lirska i dramska djela prolaze kroz velike promjene u dvadesetome stoljeću i to poglavito na tematskome planu. Moderni je roman poseban po tome što radnju usmjerava na samo jedan lik, količina se dijaloga smanjuje, a češći su monolozi i tehnika struje svijesti. Radnja se ne vrti nužno oko jednoga događaja, nego ju čini niz često apsurdnih događaja ili usputnih razgovora. Junak se djela stavlja u prvi plan. „Moderni pristup u oblikovanju suvremenoga književnoga djela i lika temelji se na postupcima koji otkrivaju emotivnu, osjetilnu i misaonu podsvjesnu slojevitost lika. Pažljivo se slika stanje svijesti i podsvijesti junaka, njegovo duhovno ustrojstvo, njegove osjetilne reakcije, asocijacije i razmišljanja potaknuti vanjskim događajima. Gledište junaka, stanje njegove svijesti i podsvijesti, njegovo duhovno ustrojstvo ostvaruje se različitim stvaralačkim postupcima: unutarnjim monologom, deskriptivnim, diskurzivnim i narativnim postupcima te piščevim komentarima.“ (Diklić, 2009:81) Egzistencijalistički pisci svoje junake stavljaju u nepredvidive i ponekad apsurdne situacije samo kako bi vidjeli na koji će se način oni iz njih

izbaviti. Lik koji, usred velike muke, uspijeva ostati vjeran sebi i sačuvati svoju moralnost, ostvario je titulu egzistencijalističkoga junaka. Nasuprot junaku, egzistencijalistički bi anti-junak bio svaki onaj lik koji se pokorava željama društva ili grupe kojoj pripada. Izgubi li sebe radi drugoga, izgubio je i smisao svoga života te mu je oduzeo vrijednost.

Najpoznatiji je književni lik egzistencijalizma Camusov Mersault, gotovo antagonistički protagonist romana *Stranac*. Mersault se u prvome dijelu toga romana čitateljima predstavlja kao tiha i distancirana osoba čija se iskrenost očituje u činjenici da, suočen sa željama i normama društva, ostaje vjeran sebi. Naime, na majčinome sprovodu, okružen mnogim nepoznatim ljudima, nije plakao što je tada iznenadilo ostale jer je on, kao sin preminule, doživio najveći gubitak. Šokirani njegovim ponašanjem, gosti na sprovodu osudili su ga kao čudnoga, tj. kao stranca u društvu, no njegovo je ponašanje zapravo, promatrajući ga kroz vizuru egzistencijalizma, u potpunosti opravdano. Mersault je shvaćao da majčinu smrt mora prihvatiti kao nešto što se nije moglo izbjeći. On se s tom situacijom miri i nastavlja sa svojim životom unatoč negodovanju društva. Epizode koje slijede nakon majčinoga sprovoda dodatno mu kompliciraju život. Ubojstvom Arapina koje je počinio, završava se prvi dio romana, a započinje drugi. Camus u drugome dijelu *Stranca*, čija se radnja najvećim dijelom odvija u sudnici, preispituje iskrenost i vjerodostojnost ondašnjeg društva, ali i pravosuđe. Mersault je stavljen na mjesto optuženika kojemu se sudi za ubojstvo i kojega tužitelj karakterizira kao čudovište koje nije bilo u stanju plakati na majčinom sprovodu. Suočen sa smrtnom kaznom, Mersault istinski prihvaća svoju smrt i shvaća da nema smisla bježati od nje, a što je jedna od karakteristika egzistencijalističke filozofije. Prihvatanjem vlastite smrti i njezine neizbježnosti, životu se daje vrijednost, a u romanu se Mersaultovo shvaćanje toga jasno očituje u posljednjem svećenikovu posjetu njegovoj ćeliji: „Tada, ne znam zašto, kao da nešto puknu u meni. Proderah se iz sveg glasa, ispsovah ga i rekoh neka se ne moli za mene. Zgrabih ga za ovratnik sutane. Istresoh na njega sve što mi je ležalo na srcu koje je igralo od radosti i bijesa. On je baš tako siguran, je li? Pa ipak, cijela ta sigurnost ne vrijedi ni pišljiva boba. Nije čak siguran ni da je živ, jer živi kao mrtvac. Ja sam naoko praznoruk, ali sam siguran u sebe, siguran sam u sve, sigurniji od njega, siguran u svoj život i u smrt koja će uskoro doći. Da, ja imam samo to, ali bar posjedujem tu istinu isto onoliko koliko i ona mene posjeduje.“ (Camus, 1996:93) Na mogućnost za žalbu i moguće odgađanje smrtne kazne Mersault je samo odmahnuo glavom jer je u tome trenutku, na samome kraju romana, shvatio da odgađanjem neizbježnoga neće postići ništa te da je najbolje što u tome trenutku može učiniti jest prihvatiti svoju skorou smrt.

Junak je Sartreova romana *Mučnina* Antoine Roquentin. Roquentinovo je razmišljanje u potpunosti u skladu s egzistencijalističkom filozofijom što i ne čudi jer se u *Mučnini* nalaze temelji za daljnja Sartreova razmišljanja o ljudskoj egzistenciji. Sartre je u romanu *Mučnina* pokušao dokazati kako egzistencija prethodi esenciji te kako može biti bolno shvaćanje te teze. Mučnina koju Roquentin osjeća javlja se poglavito kada je u kontaktu s bilo kojim od svojih poznanika, a nestaje njegovim shvaćanjem da sloboda koju ima donosi odgovornosti koje je spreman prihvatiti te činjenicom da će, nastavi li živjeti u prošlosti, zauvijek biti nesretan jer prošlost je, kako on to shvaća, koncept koji ne postoji. Sadašnjost je jedino vrijeme koje je stvarno i koje ima smisla.

Lik izgubljenoga i otuđenoga pojedinca koji je neprestano u sukobu s okolinom ono je što hrvatske književne predstavnike egzistencijalizma posebno veže sa Sartreom i Camusom. „Egzistencijalistički roman dovodi na pozornicu otuđene, apatične i nesretne ljude, opterećene osjećajima krivnje, kajanja, straha i tjeskobe. Između njih i okoline zjapi tragičan nesporazum: prema njima je svijet neprijateljski, oni su iz svijeta isključeni. Zato su to najčešće društveni *outsideri*, defetisti i antiheroji opsjednuti unutarnjom prazninom, grižnjom savjesti, moralnim dvojabama, problemom samorealizacije i izbora.“ (Nemec, 2003:102) Sartre i Camus su se svojim djelima trudili dokazati licemjerstvo društva i apsurdnost svijeta. Njihovi su junaci stoga neprihvaćeni individualci koji isprva djeluju hladno i nezainteresirano, a često su krivo shvaćeni kao mizantropi te je važno uspješno obujmiti nutrinu tih likova.

3. Egzistencijalizam u programu Hrvatskog jezika

Egzistencijalizam se kao književni pravac u gimnazijama i četverogodišnjim strukovnim školama obrađuje u četvrtome, a u trogodišnjim srednjim strukovnim školama u trećemu razredu. U kontekstu književnoga razdoblja kasnoga modernizma koji je trajao od 1929. do 1952. godine obrađuju se najveći svjetski predstavnici književnoga egzistencijalizma, Albert Camus i Jean-Paul Sartre. U programu stoje dva njihova romana, tj. Camusov *Stranac* i Sartreova *Mučnina*. Hrvatski predstavnici egzistencijalizma se, u najvećoj mjeri, obrađuju u razdoblju druge moderne (od 1952. do 1968.). Obraditi bi se trebali Šegedinov roman *Crni smiješak*, Desničin roman *Proljeća Ivana Galeba*, Marinkovićeva zbirka novela *Ruke* i roman *Kiklop* te roman *Mirisi, zlato i tamjan* Slobodana Novaka. Pod pojmom suvremene književnosti obrađuje se hrvatsko pjesništvo egzistencijalizma i to Mihalićeve pjesme „Majstore, ugasi svijeću“, „Približavanje oluje“ i „Prolazim Zrinjevcem, dotiče me more“.

U programu za četverogodišnje strukovne škole s većom satnicom Hrvatskoga jezika (u prvom dvama razredima po četiri te u drugim dvama tri sata Hrvatskoga jezika) postoje manje razlike u predloženome planu obrade egzistencijalističkih književnika u odnosu na gimnazijski. Pod pojmom druge moderne obrađuju se Camusov roman *Kuga*, Šegedinove *Novele*, Desničin roman *Zimsko ljetovanje* ili koja druga njegova pripovijest po izboru te Marinkovićev *Kiklop*. Pjesništvo se egzistencijalizma obrađuje u sklopu suvremene književnosti i to Mihalićevim pjesmama „Približavanje oluje“ i „Majstore, ugasi svijeću“. Plan i program za književnost u četverogodišnjim strukovnim školama koje imaju manju satnicu Hrvatskoga jezika (po tri školska sata tjedno sve tri godine), ne razlikuje se od prethodnoga. Razlike vjerojatno postoje u količini sati predviđenih za interpretaciju navedenih književnika, ali to ovisi o školi i nastavniku.

Književnost se egzistencijalizma u trogodišnjim strukovnim školama pojavljuje po programu u trećemu razredu i to u bitno manjoj mjeri nego u ostalim, četverogodišnjim srednjim školama i gimnazijama. Razlog je tome smanjena satnica nastave Hrvatskoga jezika, ali naravno i činjenica da se velika količina nastavnoga sadržaja književnosti mora organizirati u razdoblju od samo tri godine. U sklopu cjeline „Avangarda, modernistički pokreti i socijalna književnost“ egzistencijalisti se obrađuju u dvama književnim razdobljima – Drugoj moderni i Suvremenoj književnosti. Iz druge se moderne u planu nalazi samo Marinkovićev *Kiklop*, a iz suvremene književnosti Šoljanova novela „Specijalni izaslanici“, a umjesto koje je, kako je naznačeno u programu, moguće obraditi i Slamnigovu pjesmu „Barbara“. Također, obrađuju se i Mihalićeve pjesme „Približavanje oluje“ i „Majstore, ugasi svijeću“. Nažalost, učenici trogodišnjih strukovnih škola nemaju priliku upoznati se s djelima svjetskih egzistencijalističkih pisaca, Sartrea i Camusa. Izvrsno bi bilo kada bi se u programu za književnost našlo barem neko od reprezentativnih djela tih dvaju autora. Ovisno o čitankama kojima se koriste, učenici se vjerojatno susreću s njihovim imenima učeći o kasnome modernizmu i hrvatskoj suvremenoj književnosti, ali to uvelike ovisi o nastavniku i zanimanju koje učenici pokazuju za suvremenu književnost.

4. Književnost egzistencijalizma u metodičkoj literaturi

Marijana Trinajstić u svome članku naslovljenom „Radionica J. P. Sartre: *Mučnina* (mogućnost pristupa interpretaciji)“¹ donosi nešto noviji pristup interpretaciji Sartreova romana *Mučnina*. Autorica je osmislila i praktično provela radionicu na temu interpretacije toga romana. Takav nastavni model traži aktivno sudjelovanje učenika i nastavnika, a kao rezultat ima razvoj kritičkoga mišljenja učenika koji, odgovaranjem na pitanja, upotrebljavaju svoje sveukupno znanje i iskustvo te razvijaju samostalnost. Trinajstić naglašava kako je uvođenje različitih pitanja vezanih za roman i samoga autora od posebne važnosti za takav način rada jer učenicima daje do znanja kako se itekako cijeni njihovo mišljenje u nastavnome procesu. (Trinajstić, 2002:30) Radionica je provedena u okviru ERR sustava koji uključuje tri faze: fazu evokacije, fazu razumijevanja i fazu refleksije. Autorica je htjela izbjeći tradicionalni način obrade romana s tako kompleksnom temom jer nije htjela da se znanje učenika o *Mučnini* svede na puko prepričavanje sadržaja. „Za radionicu unutar okvirnoga ERR sustava odlučila sam se stoga što će učenik biti u mogućnosti aktivirati sveukupno stečeno znanje i iskustvo, znati promišljati, razviti samostalnost i samopouzdanje, bit će spreman nastupiti kao vrstan poznavatelj i primatelj književnojezičnoga koda čije ga dekodiranje zaokuplja, aktivira, ostaje mu izazovom.“ (Trinajstić, 2002:31)

Radionica se temelji na zadacima koje u potpunosti rješavaju učenici i to nakon što su svi pročitali roman i napisali dnevnik čitanja. Određene zadatke rješavaju svi učenici, a neke se predviđeni za rad u skupinama. Zadaci koje rješavaju svi učenici tiču se uloge pripovjedača, sadržaja, stila i tehnike pisanja te Roquentinova odnosa s ostalim likovima u romanu. Za vrijeme se radionice neprestano izmjenjuju već spomenute tri faze ERR sustava, a smjerom u kojemu se kreću pitanja i učenički odgovori upravlja nastavnik (voditelj) koji se po potrebi uključuje u diskusije postavljajući učenicima dodatna pitanja.

Prvi je zadatak učenika analizirati prvo poglavlje romana *Mučnina* naslovljeno *List bez nadnevka*. Nastavnik učenike usmjerava da zapažaju o pripovjedaču, sadržaju, odnosu pripovjedača i sadržaja, stilu i tehnici pisanja te temi (Trinajstić, 2002:31). Cijela je radionica osmišljena na način da se učenike aktivno uključi u sudjelovanje u analizi djela pa se, primjerice, kod toga zadatka to čini tako da se odabrane učenike traži da zamisle sebe kao pripovjedača te da, na dani znak, glasno izgovaraju svoje misli. Zaključak do kojega učenici dolaze analizom rješenja toga zadatka jest da je pripovjedač nečim uznemiren i da je

¹ Trinajstić, Marijana, „Radionica J. P. Sartre: *Mučnina* (mogućnost pristupa interpretaciji)“ u: *Život i škola*, časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja, FFOS, UFOS, br. 7, 2002., str. 27 – 43.

neprestano zaokupljen kakvim problemom. Za vrijeme trajanja svih zadataka u radionici, nastavnica na ploču zapisuje predmete pripovjedačeva promatranja i stanje koje mu uzrokuje pojedini predmet. Pimjerice, kolodvor u njemu uzokuje strah, a kamenčić gađenje.

U sljedećem zadatku nastavnik uvodi metodu kockarenja koristeći se kockom koja sadrži sljedeće natuknice: stvari/predmeti, ljudi, stanje, misli, događaji te postojanje/egzistencija. Svaki učenik iz odabrane skupine baca kocku dva puta i, ovisno o natuknici koju dobije, nudi svoje asocijacije na nju. Trinajstić ističe kako je metoda kockarenja učenicima bila zanimljiva i kako su se za diskusiju javljali i oni učenici koji nisu pripadali skupini čiji je to bio zadatak. (Trinajstić, 2002:35) Grupa novinara, učenika koji nisu sudjelovali ni u jednom skupinskom zadatku, imala je zadatak bilježiti tijekom radionice i, ako je potrebno, skupinama postavljati dodatna pitanja.

Jedna je skupina učenika imala zadatak izraditi autoportret pripovjedača romana služeći se opisima iz knjige. Ostali učenici komentiraju njihov rad i traže simbole u predmetima na slici, a zaključuju i da se u obrisu lika tek nazire ljudski oblik jer je sam pripovjedač sebe gledao kao nešto besmisleno, strano. „Nastavnik i učenici zajedno vode bilješke o likovnom predlošku. Istovremeno se vodi i rasprava o stilu. Lice se kao motiv raščlanjuje i zapažaju se elementi znanstvenoga, analitičkoga načina prikazivanja predmeta.“ (Trinajstić, 2002:36)

U radionici se još razrađuje zadatak zamišljenoga telefonskog razgovora Roquentina s prijateljem te zadatak u kojemu se provodi metoda dvostrukoga dnevnika, a u kojemu sudjeluje i sam nastavnik. Za vrijeme metode zamišljenoga telefonskog razgovora, učenici su primijetili da je junakov osjećaj mučnine prestao u trenutku kada je čuo omiljenu staru *jazz* melodiju. Tada učenici primjećuju kako je umjetnost Roquentina spasila od mučnine i natjerala ga da shvati kako pisanje knjige o životu jednoga lika iz prošlosti nije ono što ga ispunjava. Zaključci se učenika o romanu iznose na kraju radionice kada po jedan predstavnik iz svake grupe usmeno izlaže zapažanja svoje grupe nastala pisanjem dvostrukoga dnevnika, a osim učenika, svoja rješenja čita i nastavnik. Ističe se ljekovitost umjetnosti u slučaju Roquentinove mučnine koja mu je pomogla da poduzme neke nove korake prema samoostvarenju koje je jedno od temelja egzistencijalističke filozofije. Učenici zaključuju da je junak romana osoba koja teži stabilnosti jer sebe smatra izrazito mekanom i labilnom. Sartreov su stav da osoba mora biti odgovorna za svoje postupke učenici prepoznali u dijelu romana kada Roquentin odlučuje da ne smije žaliti za Anny i njihovom prošlošću jer je sam odabrao biti slobodan. Čitanjem svojih odgovora u dvostrukome dnevnik, nastavnik omogućuje učenicima da si u bilježnice zapišu ono što je važno, a što su možda previdjeli te se tako zaokružuje obrada romana. Veliki broj pitanja, duboka analiza likova, ali i predmeta u

djelu te poticaj učenicima da motive u djelu sagledaju doslovno i alegorijski, svjedoče da je autoričina radionica uspješan pokušaj analize jednoga egzistencijalističkoga djela.

Nastavnikov je zadatak u takvim radionicama poticati diskusije ako učenici pokažu zainteresiranost za to. Vrijednost je književne radionice ta što se učenicima daje sloboda u interpretaciji djela i mogućnost da porazgovaraju o problemima u djelu koji ih zanimaju. Također, važno je primijetiti kako radionice i kreativno osmišljeni zadaci omogućuju sudjelovanje svih učenika koji u takvim situacijama napokon aktivno primaju znanje što im omogućava i kvalitetnu reprodukciju naučenoga.

U knjizi *Problemska, stvaralačka i izborna nastava književnosti* Dragutin Rosandić pristupa interpretaciji romana *Stranac* u sustavu problemske nastave. Rosandić u uvodu ističe kako je roman prikladan za interpretaciju u sustavu problemske nastave zbog toga što je zasnovan na doživljaju moderne senzibilnosti europskoga čovjeka i na filozofiji egzistencijalizma (Rosandić, 1975:183). U uvodnome dijelu sata primjenjuje se pismena anketa kojoj je zadatak otkriti o čemu učenici misle da je u tome romanu riječ. Ponuđeni odgovori su: tema čovjekove otuđenosti, društvena angažiranost pojedinca i besmislenost i apsurdnost života. Tvrdnje za koje se učenici odluče moraju biti potkrijepljene podacima iz djela. Svrha je toga zadatka učenicima omogućiti da prepoznaju one dijelove romana u kojima je najjasnije iskazana apsurdnost svijeta u romanu.

Problemska se situacija stvara karakterizacijom glavnoga lika romana, Mersaulta. Zadatak je nastavnika naglas pročitati niz ljudskih osobina, a učenici moraju samostalno na papir ispisati samo one za koje smatraju da opisuju Mersaulta. Učenička se rješenja uspoređuju te se zajednički utvrđuju one karakteristike koje su najvažnije u strukturi lika. „Nakon samostalnog rada na tekstu i pismenih skica za analizu Mersaultova psihološkog, etičkog i filozofskog profila, provodi se analiza i korekcija samostalnih radova učenika, izvode se generalizacije i određuju se novi zadaci za samostalan rad kod kuće.“ (Rosandić, 1975:184) Problemska se situacija može stvoriti i određivanjem motivacije Mersaultovih postupaka, ali i traženjem glavnoga motiva djela. Učenicima se postavljaju i pitanja koja mogu i izaći iz okvira samoga djela (*Postoji li mogućnost ostvarivanja sreće u apsurdnom svijetu?*) kako bi ih se potaknulo na razmišljanje o svijetu i svojoj ulozi u njemu. Produbljivanjem analize romana i uključivanjem učenika u proces detaljne analize romana, motivacije glavnoga lika i njegove karakterizacije, omogućuje im se bolje razumijevanje pojedinca koji teško uspostavlja komunikaciju s drugima te im se samim time omogućuje bolje shvaćanje filozofije egzistencijalizma i apsurdna ljudske egzistencije.

Roman *Proljeća Ivana Galeba* Vladana Desnice roman je o glazbeniku koji se na svojoj bolesničkoj postelji prisjeća svoga života i koji si postavlja pitanja o vlastitoj egzistenciji i njenome smislu. Primjer obrade toga romana u sklopu problemske nastave nudi Rasima Kajić u članku „Problemski pristup romanu *Proljeća Ivana Galeba* Vladana Desnice“². Autorica naglašava da se djelo obrađuje tijekom dvosata. Kako bi sat bio što uspješniji, učenici moraju pročitati djelo, ali i nastavnik mora odraditi svoj dio priprema. Zadatak je nastavnika uspješno motivirati učenike na čitanje, provocirati ih pomno smišljenim pitanjima o djelu, priskočiti učenicima u pomoć ako dođe do kakvih poteškoća u analizi te ih usmjeriti u rješavanju problema.

Prvi nastavni sat počinje ispitivanjem učeničkih doživljaja o djelu. Zadatak koji su ranije dobili od nastavnika bio je da, tijekom čitanja, ispisuju na papir one citate koji su ih se najviše dojmili, a koje čitaju i komentiraju na uvodnome satu. Prije stvaranja problemske situacije učenike se dijeli u grupe kako bi im se olakšao rad. Nastavnik učenicima, grafoskopom ili kakvim drugim pomagalom, na ploči pokazuje citat iz djela koji je sam odabrao, a o kojemu učenici potom moraju reći svoje mišljenje. Velike su mogućnosti za učeničku raspravu u problemsko-stvaralačkome tipu sata jer im se u gotovo svakoj fazi sata nudi prilika da prokomentiraju neki problem s kojim su se susreli tijekom čitanja. To je moguće već i u ovoj, početnoj fazi te, ako su učenici zainteresirani, nastavnik može dopustiti raspravu. Sljedeća je faza sata interpretativno čitanje. Netko od učenika, tko se unaprijed pripremio, čita tekst dok ostali bilježe citate koji su ih se dojmili te iznose svoje rezultate. Slijedi produktivno ponavljanje, kako ga naziva Rasima Kajić (Kajić, 1977:185), a u kojemu nastavnik s učenicima utvrđuje karakteristike moderne proze kojoj pripada roman *Proljeća Ivana Galeba* i to tražeći odgovore na pitanje odnosa Galeba prema vlastitome unutrašnjem proživljavanju te njegov odnos prema samome čovjeku. Nakon utvrđivanja značajki djela, slijedi samostalan istraživački rad učenika koji zahtijeva rad u grupama. Učenici su podijeljeni u četiri grupe, a svaka od grupa ima nekoliko karakteristika djela koje valja obraditi po zadanim uputama. Nastavnik učenicima dijeli nastavni listić na kojemu su ispisane karakteristike djela (Galebove misli, emocije, imaginacija i volja), a koje učenici moraju oprimjeriti dijelovima teksta iz udžbenika i argumentirati ih. Nakon što su sve grupe odradile svoj posao, analiziraju se rezultati njihovih istraživanja. Ako je to potrebno, nastavnik ih ispravlja i upućuje da potraže drugo rješenje. Zadatak za domaću zadaću je obrada nekoga od motiva iz romana u

² Rasima Kajić, „Problemski pristup romanu *Proljeća Ivana Galeba* Vladana Desnice“ u: *Suvremena metodika hrvatskoga ili srpskoga jezika, Časopis za nastavu hrvatskog jezika, književnosti i scenske i filmske umjetnosti*, Zagreb: Školska knjiga, Vol. 2, br. 3, 1977.

obliku eseja kako bi razred što uspješnije mogao odrediti o kakvom je liku riječ u Galebovu slučaju. Nakon tako iscrpnoga sata, esej se smatra odličnim izborom za domaću zadaću. Motivacija i znanje učenika ne bi smjeli izostati, a posebno ako su svi podjednako sudjelovali u grupnome rješavanju zadataka.

U drugome dvosatnu naglasak se stavlja na analizu glavnoga lika romana, Ivana Galeba. Problemska se situacija stvara odmah na početku prvoga sata i to pitanjem: „Je li Ivan Galeb slobodan?“. Učenici nude svoja rješenja na pitanje i argumente potvrđuju citatima iz teksta. Očekuje se da će odgovori učenika biti različiti i nastavnikov je zadatak omogućiti svima da do kraja izraze svoje mišljenje. Glavni se problem, gore navedeno pitanje, potom stavlja u određeni kontekst. Lik se Ivana Galeba promatra u njegovu odnosu prema životu i smrti. U toj se fazi sata razgovor može načiniti osobnijim, tj. učenike se može ispitati o njihovom vlastitom odnosu prema životu i smrti. Nakon kratke rasprave slijedi samostalan istraživački rad učenika u kojemu trebaju povezati autorov, Desničin, život i njegovu filozofiju s funkcijama odnosa čovjeka i života te čovjeka i smrti. Učenici se služe informacijama iz udžbenika, ali korisno bi bilo i kad bi nastavnik omogućio učenicima kakav tekst o autoru iz neke od povijesti književnosti iz kojega bi učenici dobili više informacija koje bi mogli povezati s djelom. Nakon analize rezultata učeničkih istraživanja i njihove korekcije, lokalizira se glavni problem djela u odnosu na piščev opus ili u kontekstu hrvatske književnosti. Proučavaju se problemi iz ostalih djela istoga razdoblja, ali je moguće usporediti ga i s književnim problemima iz ranijih razdoblja hrvatske književnosti. Lokalizacija se romana produbljuje stvaranjem korelacije s Filipom Latinoviczem iz Krležina *Povratka Filipa Latinovicza*. Likovi se mogu uspoređivati po svojim vanjskim i unutarnjim osobinama i njihovoj motivaciji. Kako bi učenici dobili širu sliku o značenju romana *Proljeća Ivana Galeba*, nastavnik im postavlja pitanja o djelima iz svjetske književnosti s početka dvadesetoga stoljeća. Posebna se pozornost pridaje analizi problema iznesenih u reprezentativnim romanima toga doba koje učenici analiziraju u odnosu na probleme u romanu *Proljeća Ivana Galeba*. Cilj je autorice bio omogućiti učenicima da samostalno pristupe obradi romana služeći se pritom vlastitim kritičkim mišljenjem. Tim se metodičkim modelom učenicima omogućuje da otkriju koji se to egzistencijalni problemi kriju iza Galebovih filozofskih refleksija i kontemplacija skrivenih u njegovu dnevničkome zapisu.

Leopoldina Veronika Banaš u članku „Metodička interpretacija Marinkovićeve novele *Ruke*“³ raspravlja o dobrobitima koje bi učenicima donijela izborna nastava Hrvatskoga jezika. Banaš smatra da bi popis književnih djela za obradu u takvoj izornoj nastavi trebao biti mnogo fleksibilniji da bi se učenicima omogućilo čitanje nekih Marinkovićevih djela kojih nema na lektirnome popisu obvezne nastave Hrvatskog jezika. Nakon učeničkih samostalnih istraživanja o suvremenim hrvatskim piscima, utvrđen je veliki interes za obradu dvaju Marinkovićevih djela, novele *Ruke* i romana *Kiklop*.

Banaš je u svome članku iznijela primjer sata metodičke interpretacije novele *Ruke*. U članku se iznosi niz načina pripreme nastavnika i učenika za sat obrade navedene novele, a koje uključuju čitanje djela u potpunosti, čitanje književnokritičkih i/ili književnopovijesnih tekstova vezanih uz djelo te priprema odabranih učenika za interpretativno čitanje jednoga dijela dijaloga Lijeve i Desne ruke. Učenicima se također preporučuje vođenje dnevnika čitanja, a nastavnikov je zadatak pripremiti interpretacijski model kojim će se novela najučinkovitije obraditi i koji najviše odgovara potrebama učenika. Navedeni su primjeri pripreme učenika i nastavnika korisni, ali i izvedivi. Naime, radi se o učenicima koji će te sate slušati vlastitim izborom i samim se time može pretpostaviti da je njihova motivacija na visokoj razini. Odabirom bilo koje od tih priprema, učenici će si olakšati razumijevanje djela i sam rad na satu.

Nastavni sat započinje nastavnikovim izlaganjem u kojemu najavljuje interpretaciju novele *Ruke*. Nastavnik ovdje može s učenicima podijeliti i neke osnovne značajke same novele ili razdoblja u kojemu je nastala. Dobro bi bilo kada bi izlaganje o piscu unaprijed pripremili učenici, a ne nastavnik jer je svaka veća uključenost učenika u stvaranje sata pohvalna i poželjna. Na satu se velika važnosti pridaje glavnome motivu djela, a to su ruke. Provjerava se čestotnost pojavljivanja ruku kao motiva u ostalim djelima suvremene hrvatske književnosti i ispituje se uloga toga motiva na primjeru nekoliko djela. Nastavnik se služi metodom obzora očekivanja koja se ovdje provodi retroaktivno. Ispituju se asocijacije učenika o noveli koje su imali kada su se sreli s naslovom. Očekuje se da će učenički rezultati biti različiti pa bi se već u tome dijelu sata mogao započeti zanimljiv razgovor o tome kakva su očekivanja o sadržaju djela učenici imali kada su prvi put čuli njegov naslov. Ovisno o likovnome prikazu djela na koricama knjige, nastavnik može uspostaviti likovno-literarnu korelaciju osnovnoga motiva ruku. Korisno bi bilo da nastavnik pripremi nekoliko različitih

³ Leopoldina Veronika Banaš, „Metodička interpretacija Marinkovićeve novele *Ruke*“ u: *Suvremena metodika hrvatskoga ili srpskoga jezika: Časopis za nastavu hrvatskog jezika, književnosti i scenske i filmske umjetnosti*, Zagreb: Školska knjiga, Vol. 14, br. 3, 1989.

izdanja knjige koje bi donio na sat, a koje bi učenici uspoređivali. Od učenika se zatim traži da usporede likovni izraz na koricama knjige s dijelom novele na koji ih crtež podsjeća. Nakon takve, detaljne analize teksta, ispituju se učenički dojmovi o djelu. Ako je moguće, pronalaze se kritički osvrti drugih autora na to djelo te se učenicima pokazuju grafoskopom ili na kakav drugi način. Također, djelo se interpretira sa žanrovskog stajališta. Utvrđuju se osobitosti strukture djela, likova, uloga pripovjedača i analiziraju se simboli. Sintezom se sata obavlja personalizacijom djela i to tako da se učenika pita s kojom se rukom poistovjećuju i zašto. Banaš je načinila pripremu za sat interpretacije te Marinkovićeve novele. Organizacija sata kakvu je pripremila omogućuje učenicima da u svakoj fazi sata iskažu svoje mišljenje na kritički način. Takav pristup radu omogućuje učenicima bolje razumijevanje djela i lakše usvajanje gradiva, a što je svakako cilj svakoga nastavnika. Omogućavanje bi stvaranja takve izborne nastave u kojoj bi se dodatno obrađivala književnost zainteresiranim učenicima dala mogućnost da nauče nešto novo o djelima i autorima koji ih zanimaju, a što im ne može ponuditi redovna nastava Hrvatskoga jezika.

U metodičkoj se literaturi ne može često naići na interpretaciju nekoga od egzistencijalističkih djela, ali je zato ona literatura koja se time bavi uistinu kreativna i služi kao dobar izvor inspiracije nastavnicima pri obradi toga književnoga pravca. Tome posebno svjedoči opisana radionica na temu Sartreove *Mučnine*, a koja može poslužiti kao dobar predložak za obradu sličnih književnih djela. Problemi se ljudske egzistencije lako mogu aktualizirati što doprinosi aktivnijem sudjelovanju učenika na satu, a koje je ključ uspješne nastave.

5. Književnost egzistencijalizma u školskim čitankama

Europski se egzistencijalizam kao književni pravac u srednjoškolskim čitankama uglavnom nalazi pod pojmom kasnoga modernizma, a hrvatski egzistencijalizam pak pripada književnosti druge moderne. Teško je točnim brojkama vremenski obuhvatiti trajanje toga pravca jer se nije u isto vrijeme i na isti način javljao u svim europskim književnostima. Europski egzistencijalisti, poglavito Sartre i Camus, djelovali su nešto prije hrvatskih predstavnika toga pravca, točnije u razdoblju od 1929. do 1952. godine. U Hrvatskoj se egzistencijalizam javlja u djelima hrvatskih književnika koji su obilježili razdoblje druge moderne koje je trajalo od 1952. do 1969. U ovome će se poglavlju iznijeti pregled zastupljenosti i načina obrade djela, književnika i pravca književnoga egzistencijalizma u

četirima hrvatskim čitankama i udžbenicima književnosti četvrtoga razreda srednje škole u kojemu se to razdoblje obrađuje po službenom programu.

U udžbeniku za četvrti razred četverogodišnjih strukovnih škola Dragutina Rosandića, egzistencijalizam se najprije spominje u sklopu kratkog pregleda svjetske književnosti iz razdoblja od 1920. do 1950. godine (Rosandić, 2004:156). Autor opisuje najznačajnije pojave u svjetskoj književnosti tijekom sredine prve polovice dvadesetoga stoljeća, a kojima pripadaju književnost izgubljene generacije, odlike modernoga romana i antiromana, poetika i predstavnici antidrame odnosno kazališta apsurdna, epsko kazalište, španjolsko pjesništvo te opis poetike soc-realizma. Od svjetskih se predstavnika učenicima nudi Camusov roman *Kuga* koji je nešto složeniji i opširniji od poznatijega *Stranca*, ali svejedno uspješno povezuje filozofiju i fikciju te temu apsurdnosti života i smrti. Zadaci koje Rosandić nudi učenicima poslije čitanja usredotočuju se na simboliku motiva u djelu (Rosandić, 2004:164). Rosandić usmjerava učenike da se, u što većoj mjeri, služe tekstom odnosno citatima iz teksta kako bi oprimjerali svoje odgovore na pitanja. Pitanja su usmjerena i na analizu atmosfere teksta i piščeva stila pripovijedanja. *Stranac* se spominje tek u tekstu o piščevoj biografiji i to kao jedno od njegovih reprezentativnih djela.

Čitanka donosi i ulomak romana *Zimsko ljetovanje* Vladana Desnice koji se obrađuje analizom likova i njihovom karakterizacijom, opisuju se pripovjedačevi realistički postupci te njegov način oblikovanja likova (Rosandić, 2004:200 - 203). Učenicima se može ponuditi i mogućnost prepoznavanja modernih elemenata u djelu koje bi potom mogli usporediti s tradicionalnima. Kao primjer lika kojega muče problemi egzistencije poslužio bi Desničin Ivan Galeb iz romana *Proljeća Ivana Galeba* koji se, na svojoj bolesničkoj postelji, prisjeća nekih događaja iz svoga života. U *Povijesti hrvatske književnosti* S. P. Novak ističe kako je taj Desničin roman prepun neobičnih egzistencijalnih upita, a koji bi učenicima dali bolji uvid u lik pojedinca izmučenog problemima vlastite egzistencije (Novak, 2003:414). Ranko Marinković i ulomak iz njegova romana *Kiklop* također su obrađeni u toj čitanci (Rosandić, 2004:204 – 209). Uz kratak Marinkovićev životopis i bibliografiju, Rosandić učenicima odaje neke osnovne podatke o samome djelu *Kiklop*, a to su: simbolika naslova djela, teme i slojevi toga opsežnoga romana te samo ustrojstvo romana i njegove likove. Udžbenik donosi ulomak iz *Kiklopa* naslovljen „Put prema Zoopolisu“, a za samu analizu djela Rosandić je učenicima ponudio pitanja koja se tiču otkrivanja simbolike motiva u djelu, analize glavnoga lika te tijekom radnje u tekstu (Rosandić, 2004:204 – 209). Također, određuje se simbolika prostora u kojemu se nalazi glavni lik te značenje tog prostora za cijeli roman. Zadatak u kojemu Rosandić od učenika traži da Melkiora prate kroz čitav roman potiče učenike da pročitaju

Kiklopa u cijelosti, a isječak iz romana koji je prikazan u udžbeniku ima važnu ulogu motiviranja učenika na čitanje romana.

U cjelini naslovljenoj „Suvremena književnost“ učenicima se predstavljaju Antun Šoljan i Slavko Mihalić (Rosandić, 2004: 224 – 228). Obrađuju se ulomak iz Šoljanova romana *Luka* te dvije pjesme Slavka Mihalića, „Približavanje oluje“ i „Majstore, ugasi svijeću“. Naglasak se u obradi romana stavlja na opis i karakterizaciju glavnih likova te analizu pripovjedača. Mihalićeve se pjesme opisuju kao djela egzistencijalističkoga humanizma čiji je junak usamljen i ugrožen (Rosandić, 2004:224). Analiziraju se motivi u objema pjesmama, poruke koje pjesme nose i teme kojih se dotiču. Rosandić učenicima nudi mogućnost usporedbe Mihalićeve pjesništva s onim Antuna Branka Šimića, a to bi omogućilo učenicima uspoređivanje pjesništva tih autora kroz teme, motive i strukturu njihovih pjesama.

Čitanka *Književni vremeplov 4* autorica Dragice Dujmović-Markusi, Sandre Rosetti-Bazdan i Terezije Pavić-Pezer namijenjena je učenicima četvrtoga razreda u gimnazijama i nudi nešto drugačiji pristup obradi egzistencijalizma i njegovih književnih predstavnika. Razdoblje nosi poeziju Slavka Mihalića, a obrađuju se njegove pjesme „Približavanje oluje“, „Majstore, ugasi svijeću“ i „Prolazim Zrinjcem dotiče me more“. U pjesmama se analiziraju motivi, simboli i tematika te bi važno bilo učenicima naglasiti i prisutnost osjećaja egzistencijalne tjeskobe koja je i karakteristična za Mihalićevu poeziju. Od 291. do 324. stranice čitanke obrađuju se prozna djela druge moderne: Šegedinov *Crni smiješak*, Desničina *Proljeća Ivana Galeba*, Novakov roman *Mirisi, zlato i tamjan*, Šoljanov *Kratki izlet* te *Kiklop* Ranka Marinkovića.

Autori Jean-Paul Sartre i Albert Camus obrađuju se u sklopu kasnoga modernizma u čijem je pregledu na početku cjeline izdvojeno kao značajno zapamtiti da se u prozi kasnoga modernizma javlja egzistencijalistički roman. Uvod u cjelinu učenicima nudi pregled najvažnijih društvenih, povijesnih, političkih i umjetničkih događaja razdoblja kasnog modernizma koji su autorice smjestile u razdoblje između dvadesetih i sedamdesetih godina dvadesetoga stoljeća. Čitanka triju autorica započinje pregled kasnog modernizma proznim Sartreovim djelom *Mučnina* (Dujmović-Markusi/Rosetti-Bazdan/Pavić-Pezer, 2011:199 - 201).

Autorice naglašavaju da se tu radi o filozofskome romanu pisanom u obliku dnevnika i daju pregled strukture romana. Pitanje s kojim počinje analiza ulomka djela odnosi se na formu dnevnika u kojoj je *Mučnina* pisana te na pripovjedača. Pitanja su oblikovana na način da ih je lako pretvoriti u teme za razrednu raspravu jer se pozivaju na osobno iskustvo učenika i na njihove stavove o pročitane ulomku. Personalizacija teme koja se obrađuje dobar je

način motivacije učenika za rad jer oni pozitivno reaguju na pitanja koja se pozivaju na njihova iskustva i uglavnom su spremni odgovarati na takva pitanja. Također, tu su i pitanja usmjerena na određivanje vrste književnoga djela, a koja traže od učenika da svoj odgovor potkrijepe citatima iz teksta. Budući da je čitanka *Književni vremeplov 4* namijenjena upotrebi u gimnazijama, vidljiv je odmak u količini pitanja prema Rosandićevu udžbeniku. Ovdje su pitanja postavljena na način da se učenicima da prilika da iskoriste znanje koje već posjeduju o pojedinim filozofskim i književnim pravcima pri analizi djela koje trenutačno obrađuju. Zanimljivost je čitanke u tome što nudi tablicu u kojoj su prikazani zadaci za rješavanje prije čitanja, za vrijeme čitanja i nakon čitanja tekstova iz čitanke ili samoga djela. Tek nakon obrade djela *Mučnina* učenici se upoznaju s piscem, Sartreom. Slijede kratak životopis i podaci o autorovome književnom radu. Osnovne su značajke filozofije pravca egzistencijalizma iznesene pred kraj poglavlja o Sartreu i raspoređene u tri tablice od kojih se u jednoj raspravlja o samom terminu egzistencijalizma, u drugoj egzistencijalizam kao filozofija i njegovi predstavnici te u posljednjoj teza Sartreova eseja „Egzistencijalizam je humanizam“ (Dujmović-Markusi/Rosetti-Bazdan/Pavić-Pezer, 2011:201). Obrađuje se i Camusov *Stranac*. Pitanja za razumijevanje djela i analizu trebala bi pomoći učenicima da shvate radnju djela te uzroke nekih od postupaka glavnoga lika. Osim *Stranca*, udžbenik sadrži i ulomak iz filozofskog eseja *Mit o Sizifu* koji bi učenicima trebao poslužiti u boljem razumijevanju egzistencijalizma (Dujmović-Markusi/Rosetti-Bazdan/Pavić-Pezer, 2011:203).

Hrvatski jezik, jezično izražavanje i književnost IV, udžbenik za četvrti razred četverogodišnjih strukovnih škola, donosi ulomak iz Camusova romana *Kuga* (2003:223 – 228). Nastavnici koji se služe tim udžbenikom svoje bi učenike trebali upoznati i sa *Strancem*, makar u osnovnim crtama. Mogla bi se pokušati organizirati i dodatna ili izborna nastava Hrvatkoga jezika na kojoj bi nastavnik mogao s učenicima srednjih strukovnih škola obraditi dodatna književna djela koja se, primjerice, obrađuju u gimnazijama, a kojih nema u programu za ostale srednje škole.

U čitanci se nalazi i ulomak iz Šoljanova romana *Luka* te dvije Mihalićeve pjesme, „Približavanje oluje“ i „Majstore, ugasi svijeću“. Pjesme se obrađuju tematski, traže se motivi i stilska izražajna sredstva. Veliku ulogu u „Majstore, ugasi svijeću“ ima i određivanje pjesnikove poruke te odnos lirskoga subjekta i životne svakidašnjice koja učenicima otkriva pjesnikovo egzistencijalističko stajalište.

*Čitanka 4: udžbenik za četvrti razred gimnazije*⁴ ne odskače previše u zastupljenosti egzistencijalističkih književnika u svome sadržaju od prethodno navedenih udžbenika književnosti. Donosi nešto veću količinu biografskih podataka o piscima i vidljivo veću količinu pitanja za analizu i interpretaciju ulomaka, ali nema bitnijih promjena u odnosu na književna imena u samome sadržaju čitanke.

U poglavlju „Književnost od 1929.-1952.“ (Skupina autora, 2003:86 - 94) nalaze se ulomci iz *Mučnine* i *Stranca*. Poglavlje „Druga moderna (1952. - 1969.)“ (Skupina autora, 2003:141) donosi ulomak iz Šegedinove novele *Crni smiješak*, Desničina romana *Proljeća Ivana Galeba* te po ulomak iz Marinkovićeve novele *Ruke* i romana *Kiklop*. *Crni smiješak* predstavlja se kao reprezentativno djelo za obradu stila Šegedinove proze. Za interpretaciju ulomka iz *Proljeća Ivana Galeba* autori bitnim smatraju Galebov odnos prema stvarnosti, opis Desničina stila pripovijedanja, a predlažu učenicima i usporedbu Galeba s Filipom Latinoviczem. Zadaci s uspoređivanjem likova iz različitih djela ključni su za razvijanje kritičkoga mišljenja u učenika. Čitanka donosi i Mihalićevu pjesmu „Metamorfoze“, uz „Majstore, ugasi svijeću“ i „Prolazim Zrinjecom, dotiče me more“, koja se ne pojavljuje u ranije spomenutim čitankama. Zadaci za analizu te pjesme znakovita naziva odnose se na traženje motiva u tekstu, ulogu prirode u njoj, ali se zahtijeva i razumijevanje lirskoga subjekta: „Kakva sve raspoloženja, egzistencijalističke sumnje i dvojbe iskazuje lirski subjekt u ovoj pjesmi?“ (Skupina autora, 2003:216)

Analizom sadržaja u udžbenicima književnosti može se zaključiti da nema nekih većih odstupanja u prezentaciji gradiva. U sklopu književnosti kasnoga modernizma obrađuju se djela Camusa i Sartrea s kojima se i uvodi pojam egzistencijalizma u čitankama. Nakon njih, u čitankama se obrađuje hrvatska književnost s početka druge polovice dvadesetoga stoljeća koja je u velikoj mjeri bila nadahnuta filozofijom egzistencijalizma. Svi udžbenici obrađuju Desnicu, Šegedina, Marinkovića, Šoljana, Novaka i Mihalića. Također nema veće razlike u udžbenicima za strukovne srednje škole i gimnazije. Primjerice, dva analizirana udžbenika za gimnazije, *Književni vremeplov 4* i *Čitanka 4*, obrađuju sve navedene književnike, ali je količina pitanja za analizu djela nakon čitanja ulomaka mnogo veća u *Čitanci 4*. Odabirom lirike te prikladnih ulomaka iz romana, novela i pripovijetki, učenicima se omogućava kvalitetan uvid u rad reprezentativnih autora toga književnoga pravca, a pravilnim se odnosom autora udžbenika prema učeničkoj analizi i interpretaciji djela nastavnicima olakšava rad na satu. S obzirom na prenatrpanost sadržaja u nastavi Hrvatskoga jezika, teško

⁴ *Čitanka 4, udžbenik za četvrti razred gimnazije*, ur. Dunja Merkle, Zagreb: Školska knjiga, 2003.

je odabrati najznačajnije autore čiji će rad biti uvršten u čitanke, ali analizom sadržaja hrvatskih čitanke za četvrti razred srednjih škola može se zaključiti da su svi reprezentativni predstavnici egzistencijalizma jednako zastupljeni.

6. Školske interpretacije egzistencijalizma

6.1. Nastavna obrada književnog pravca egzistencijalizma

Autorica je diplomskog rada prisustvovala nastavnom satu obrade egzistencijalizma 7. ožujka 2013. godine u srednjoj Elektrotehničkoj i prometnoj školi u Osijeku u četvrtome razredu učenika elektrotehničkoga smjera. Nastavu je Hrvatskoga jezika razredu održala profesorica Branka Čokljat. Tip je sata bio ponavljajući sat o književnom pravcu, a nastavna je jedinica bila „Egzistencijalizam“, obrađena unutar cjeline kasnoga europskog modernizma.

Motivaciju je za nastavni sat profesorica izvela metodom razgovora. Projektorom je učenicima prikazala slikokaz na čijoj je prvoj stranici napisan pojam „egzistencijalizam“, a ispod pojma, u zagradi, stajao je izvor te riječi (franc. *existence* – postojanje). Zadatak je učenika bio prisjetiti se svih pojmova na koje ih asocira riječ egzistencijalizam. Učenici su davali sigurne odgovore i nije im bilo teško obrazložiti ih i upotpuniti ih argumentima ako je profesorica to od njih tražila.

Profesorica je, okrenuvši stranicu slikokaza, otkrila učenicima ime jednog od najznačajnijih egzistencijalističkih književnih predstavnika, Jean-Paula Sartrea. Sljedeće je pitanje bilo vezano uz njegovo djelo, roman *Mučnina*. Profesorica ih je pitala što znaju o njemu, a učenici su se javljali i izložili svoje znanje o njemu. Npr. *Sartre je glavni predstavnik egzistencijalizma, a Mučnina je njegovo najpoznatije djelo* i sl. Njihovi su odgovori bili brzi i točni, a čak su i oni povučeniji učenici, nakon što ih je profesorica prozvala, odgovarali brzo i smisleno. Profesorica je *Mučninu* povezala s djelima drugih autora, *Zločinom i kaznom* Dostojevskoga te *Preobrazbom* Franza Kafke. Učenici su mogli zaključiti da su ta djela povezana kroz teme i glavne likove, koji su svi, na neki način, od svoje okoline neshvaćeni pojedinci, koji teško uspostavljaju komunikaciju s drugima. Ovdje profesorica naglašava probleme s kojima su se ti likovi susreli i navodi ih kao probleme suočavanja sa smrću i probleme potpune slobode izbora. Kao još jedan motiv iz tih djela, profesorica navodi problematiku osporavanja tradicionalnih modela života. Učenici su razgovorom zaključili da su Roquentin, Raskolnikov i Gregor Samsa redom pojedinci koji se opiru svojoj okolini te ih ona zbog toga ne prihvaća.

Nakon ponavljanja o egzistencijalizmu, slijedi uvod u novu temu te se na sljedećoj stranici slikokaza pojavljuje naslov „Albert Camus“. Profesorica učenicima otkriva neke osnovne podatke o autoru te lokalizira njegov književni rad. Također naglašava da je Camusovo književno djelovanje bilo podijeljeno na dvije faze, fazu apsurda i fazu pobune. Iznose se osnovne značajke i reprezentativna djela za obje faze stvaralaštva. Zatim profesorica ističe da roman *Stranac*, koji će oni obrađivati na satu lektire, pripada prvoj fazi Camusova rada – fazi apsurda. Pitanjem „Što je apsurd?“, profesorica počinje razgovor i učenici daju prijedloge onoga što oni smatraju apsurdnim, odnosno apsurdom. Njihovi su odgovori duhoviti i primjećuje se da su preuzeli neke situacije iz života koje su im u tome trenutku bile bliske, npr. apsurdnim smatraju to što u jednom tjednu smiju pisati nekoliko testova ili to što moraju učiti gradivo koje im u životu možda neće trebati i sl. Profesorica zatim pita učenike o mitu o Sizifu. Na slikokazu im pokazuje nekoliko likovnih predložaka koji prikazuju Sizifa u trenutku guranja kamena uz brdo. Zanima ju znaju li tko je bio Sizif, čime je naljutio bogove te koja mu je bila kazna. Jedan se od učenika javlja kako bi odgovorio, a ostali mu pomažu i, po potrebi, nadopunjuju njegov odgovor. Na sljedećim se stranicama slikokaza otkriva zašto je Camus upravo Sizifa učinio primjerom egzistencijalističkog junaka. Profesorica opisuje primjere s ploče (*Camusa zanima Sizif u tijeku povratka, u trenutku kada Sizif ponovno silazi u podnožje brda da bi iznova gurao kamen na vrh; Camus život doživljava kao niz apsurda pred kojima je čovjek kao društveno biće bespomoćan*) i upotpunjuje ih citatima iz djela. Po završetku svoga izlaganja o autorovim djelima, profesorica pita učenike da joj daju primjere ili neke svoje savjete toga kako bi oni prevladali apsurd. Učenici se javljaju sa svojim prijedlozima, a kao zaključak toga razgovora, profesorica im daje onakav odgovor na to pitanje kakav bi dali egzistencijalisti, ali i pobornici filozofije apsurda – „Čovjek je bespomoćni automat otuđen od drugih i svoje ljudske prirode, ali kao pojedinac može ipak ostvariti svoju slobodu ako takvo apsurdno stanje svjesno prihvati kao svoju životnu filozofiju i prestane doživljavati stvarnost kroz prizmu tradicionalnih društvenih i moralnih vrijednosti“.

6.2. Nastavna obrada Camusovog *Stranca*

Profesorica Branka Čokljat u nastavnoj obradi romana *Stranac* Alberta Camusa iz nastavne cjeline *Kasni modernizam*, primjenjuje vrlo zanimljivu nastavnu metodu psiho-testa koja služi za motivaciju učenika. Naime, profesorica je učenicima pripremila četrnaest pitanja, sastavljenih prema radnji romana *Stranac* te je za svako pitanje učenicima ponudila po tri odgovora. Svaki od ta tri odgovora nosi određeni broj bodova, a zbroj kojih će

učenicima pokazati koliko su slični Mersaultu, glavnome liku romana. Pitanja i odgovori postavljeni učenicima su sljedeći (broj bodova koji pojedini odgovor donosi izražen je brojkom u zagradi pokraj odgovora):

1. Kako biste se osjećali da primite telegram o smrti vaše majke?

- a) Tužno. (1)
- b) Okrivili biste se što se niste dovoljno brinuli o majci. (2)
- c) Ništa osobito ne bih osjećao. (3)

2. Biste li plakali na majčinu sprovodu?

- a) Ne. (3)
- b) Da. (1)
- c) Ovisno o okolini i ljudima. (2)

3. Biste li izašli s nekom djevojkom u grad dan nakon majčine smrti?

- a) Sigurno. (3)
- b) Apsolutno ne. (1)
- c) Ovisno o izgledu djevojke. (2)

4. Kada bi znao da tvoj prijatelj namjerava napastovati svoju djevojku, kako bi se osjećao?

- a) Ne bih se osjećao dobro. (1)
- b) Normalno. (2)
- c) Potaknuo bih ga na zlostavljanje. (3)

5. Kada bi vidio nekoga u opasnosti od zlostavljanja, što bi učinio?

- a) Ignorirao. (3)
- b) Pozvao policiju. (2)
- c) Prekinuo zlostavljanje. (1)

6. Biste li se oženili osobom koju ne poznajete dobro ako vas voli?

- a) Sigurno. (3)
- b) Ovisno o odluci te osobe. (2)
- c) Sigurno ne. (1)

7. Biste li pomogli prijatelju u tučnjavi iako nemate ništa s tim događajem?

- a) Pomogao bih prijatelju. (3)
- b) Ne tiče me se. (2)
- c) Zaustavio bih tučnjavu. (1)

8. U kojim biste okolnostima pucali u neku osobu koja nije s vama ni u kakvom sukobu?

- a) Ako bi mi smetalo okružje. (2)
- b) Ako bih se tako osjećao. (3)
- c) Ako bi mi ta osoba mogla nauditi. (1)

9. Biste li uzeli odvjetnika da ste uhićeni zbog ubojstva?

- a) Sam bih izabrao odvjetnika. (1)
- b) Ostavio bih drugima da mi ga odaberu. (2)
- c) Ne bi me bilo briga imam li odvjetnika ili ne. (3)

10. Biste li lagali vašem odvjetniku o svojim osjećajima ako bi ti osjećaji bili nenormalni?

- a) Sigurno bih lagao. (1)
- b) Djelomično bih lagao. (2)
- c) Rekao bih istinu. (3)

11. Biste li vjerovali u Boga zato jer tako radi većina društva?

- a) Morao bih dobro o tome promisliti. (2)
- b) Ne, vjerovao bih u sebe. (3)
- c) Priklonio bih se većini. (1)

12. Kako bi se osjećali da sudac krivo procijeni vašu osobnost tijekom suđenja?

- a) Odlučno bih se branio. (1)
- b) Ispravio bih ga. (2)
- c) Ne bih ništa učinio. (3)

13. Što biste učinili da vas osude na smrt?

- a) Uložio bih žalbu. (1)
- b) Ništa, ne bi mi bilo važno. (3)
- c) Pokušao bih pobjeći iz zatvora. (2)

14. Koga biste voljeli vidjeti na dan svoga smaknuća?

a) Nikoga. (2)

b) Prijatelja ili ljubavnicu. (1)

c) Neprijatelja. (3)

Pitanja su učenicima prikazana slikokazom na ploči, kako bi svi jasno mogli vidjeti pitanja. Svaki od ponuđenih odgovora učenicima nosi određeni broj bodova, a koji je prikazan u zagradi kraj svakoga odgovora. Učenici su imali dovoljno vremena pročitati svako pitanje i razmisliti o ponuđenim odgovorima, a nakon što su svi završili, profesorica ih upućuje da zbroje bodove kraj odgovora koje su izabrali. Kada su svi učenici zbrojili svoje bodove, profesorica im pokazuje rješenja. Osobe s najvećim brojem bodova najsličnije su Mersaultu, tj. Strancu, a osobe s najmanjim brojem bodova okarakterizirane su kao osjećajne, tople i spremne pomoći drugima. Učenici s brojem bodova od 14 do 22 su okarakterizirani na sljedeći način: „Vi ste jako osjećajna osoba. Vaše osjećaje mogu lako dirnuti ljudi oko vas. Ljudi vam mogu lako vjerovati i povjeriti vam se i mogu lako primijetiti kada ste tužni ili sretni. Imat ćete mnogo iskrenih prijatelja.“ Zbroj od 23 do 33 skupljena boda donosi ovakvu karakterizaciju: „Vi ste sljedbenik društva. Ponašate se prema ljudima onako kako oni to očekuju. Nećete biti sretni dok živite da biste ugodili drugima. Živite na način koji vam se ne sviđa. Radite stvari koje se protive vašim idejama.“ Učenici najsličniji Strancu ostvarili su najviši broj bodova (od 34 do 42 boda) i pripada im sljedeći opis: „Vi ste stranac u društvu. S vama se teško družiti i teško vas je razumjeti. Društvene vrijednosti vama su bezvrijedne. Živite kako vam se sviđa i ne brinete se zbog drugih. Drugima ste čudni.“ Profesorica je zatim prozvala nekoliko učenika koji su prokomentirali svoje odgovore na pitanja i karakterizaciju kojoj pripadaju, tj. koja ih, prema njihovim odgovorima, najbolje opisuje. Zaključeno je da najviše učenika pripada prvome opisu, onome u kojem su okarakterizirani kao osjećajne i tople osobe, a trećoj karakterizaciji, onoj koja najbolje opisuje stranca, nije odgovarao nitko. Učenicima se ta motivacija jako svidjela i rado su sudjelovali u komentiranju svakoga od opisa. Ta se nastavna metoda može prilagoditi i drugim književnim djelima jer vrlo dobro ostvaruje svoju ulogu motivacije, a učenicima bi se olakšalo razumijevanje interpretacije djela koja bi uslijedila, ali bi im se i pomoglo da shvate osobitosti glavnoga lika u djelu i to na način da njega i njegove postupke usporede sa svojim. Priprema bi takvoga zadatka od profesora tražila nešto truda, kreativnosti i slobodnoga vremena, ali bi imala nevjerojatan učinak na učenike i njihovo doživljavanje djela.

U sljedećem je dijelu sata profesorica najavila temu: Albert Camus, *Stranac* te je naslov zapisala na ploču, a učenici su to isto učinili u svojim bilježnicama. Učenicima se potom

postavilo pitanje: *Što možete zaključiti o radnji romana iz pitanja iz psiho-testa?* Neki su učenici već pročitali cijeli roman pa se spremno javljaju s odgovorima, npr. *Roman prati događaje glavnoga lika, Mersaulta, kojemu je umrla majka. Prvi se dio romana vrti oko majčinog pogreba i načina na koji se Mersault ponašao za to vrijeme.* Profesorica, ovisno o odgovorima učenika, postavlja potpitanja poput: *Kako biste vi opisali Mersaultovo ponašanje prije i za vrijeme pogreba? Čime biste ga obranili? Kakvo je Mersaultovo viđenje ljudi koji su ga okruživali?*, itd. Djelo se obradilo kronološkim opisom fabule na način da su učenici jedan drugoga nadopunjavali redom opisujući događaje koji su se zbivali u romanu. Učenicima su se postavljala pitanja za analizu samoga Mersaulta, Mersaultova odnosa prema društvu u kojem se nalazio, njegova odnosa prema ženama te stava koji je zauzeo na suđenju. Cilj je te rasprave bio pomoći učenicima da utvrde na koji je način Mersault vidio svijet, na koji je način svijet vidio Mersaulta. Raspravljale su se teme otuđenosti i odnos čovjeka prema životu i smrti. Profesorica je uspostavila paralelu između *Stranca* i *Preobražaja* tako što je učenicima postavila pitanja usmjerena na isticanje sličnosti, odnosno različitosti između tih dvaju djela. U obradi se toga nastavnoga sata korelacija mogla napraviti i s Kafkinim *Procesom*. Naime, oba djela osuđuju sudstvo te bi bilo zanimljivo usporediti „proces“ dvaju glavnih likova tih romana. Kod obrade *Stranca* učenici se obično dijele u dvije skupine: one koji ga smatraju krivim i one koji ga smatraju nevinim pa bi zanimljivo bilo posvetiti jedan školski sat ili barem dio školskoga sata debati o Mersaultovoj krivici, tj. nevinosti.

Profesorica je zatim učenicima rekla da ispišu dijelove romana koji su im se učinili apsurdnima. Nakon nekoliko minuta rada, profesorica je prozvala nekoliko učenika da pročitaju svoja rješenja. Uglavnom su učenici odabirali iste dijelove romana (trenutak u kojemu Mersault ubija Arapina, Mersaultovo suđenje, itd.), ali je zanimljivo bilo čuti i neke manje česte odgovore, npr. Mersaultovo ispijanje bijele kave prije majčina pogreba. Nadovezujući se na temu apsurdna, profesorica je upitala učenike poznaju li kakav je odnos ljudi prema ožalošćenima u drugim kulturama. Učenički su odgovori bili prilično jednoglasni, svi su se složili da se od ožalošćenih očekuje određena povučenost i ponašanje u skladu sa situacijom. Profesorica pita učenike smatraju li obveznim plakanje na sprovodu na što učenici odgovaraju negativno, a nakon čega ih profesorica pita znaju li razlog zašto je to sredinom dvadesetoga stoljeća, kada je *Stranac* nastao, bila društvena norma. Kako bi stvorila uvjete za nešto intimnije pitanje, profesorica je s učenicima podijelila podatak iz svoga života. Rekla im je da ni ona nije plakala na sprovodu svoga oca. Objasnila je da razlog tome nije bio taj što nije bila tužna ili joj je bilo svejedno, razlog je taj što jednostavno u tome trenutku nije mogla plakati. Potom je učenike pitala jesu li oni ikada bili na sprovodu osobe koja im je bila bliska

i, ako jesu, kako su se oni ponašali. Odgovor je na to pitanje dao jedan učenik kojemu je otac nedugo prije preminuo. Učenik je odgovorio kako ni on nije plakao iako mu je cijela situacija bila iznimno teška. Nije uvijek lako približiti djelo učenicima na tako osoban način, ali u trenucima kada je to moguće, bilo bi šteta ne učiniti to. Takve će odgovore učenici znati cijiniti mnogo više nego kakav drugi primjer, ali je potrebno, za postavljanje tako osobnih pitanja, stvoriti određene uvjete. Učenici se moraju osjećati ugodno i spremno, ne smije ih se siliti na odgovor i, ako im je neugodno, nastavnik bi trebao završiti s time. Srećom, u tome se razredu osjetilo zajedništvo među učenicima koje je omogućilo određenu sigurnost onima koji su podijelili svoja iskustva s razredom. Učenici su završetkom razgovora zaključili da se društvo uvelike promijenilo od vremena kada je *Stranac* napisan te da se u današnje vrijeme puno toga tolerira, a što je onda još bio tabu.

Profesorica je ostvarila sintezu glazbeno-literarnom korelacijom. Učenici su slušali glazbenu animaciju pjesme Charlesa Bukowskog, *Bluebird*, koja tematizira osamljenost i otuđenje pojedinca u modernome svijetu.

7. Prijedlozi novih nastavnih sati

7.1. Metodička obrada Sartreove *Mučnine*

Prijedlog metodičke obrade Sartreove *Mučnine* koji slijedi namijenjen je učenicima četvrtoga razreda gimnazije. Cilj je toga sata potaknuti učenike na samostalno razmišljanje o pojedincu koji je izmučen osjećajima straha, tjeskobe i otuđenosti. Posao je nastavnika unaprijed pripremiti pitanja vezana uz tekst, a kojima će učenike potaknuti na kritički stav prema djelu i omogućiti im lakšu samostalno interpretaciju problema koje djelo tematizira.

Učenike se u nastavni sat uvodi metodom prozora u djelo. Cilj je uvodnoga dijela sata provjeriti znanje učenika o *Strancu*, romanu koji su obrađivali na jednome od ranijih sati. Nastavnik počinje sat tako da na ploči nacrtá sljedeće:

S T R A N A C
T A
R N
A A
N R
A T
C A N A R T S

Od učenika se traži da to isto naprave u svojim bilježnicama. Zatim nastavnik učenike ispituje sljedeće: *U kojemu je razdoblju nastao Stranac? Tko je glavni lik djela? Koja je glavna tema djela?* i *Koji je glavni sukob u djelu?* Učenici odgovaraju na pitanja i nastavnik im, ako je potrebno, postavlja dodatna pitanja ne bi li se učenici bolje prisjetili detalja o romanu.

Slijedi predstavljanje teme nastavnoga sata te zapisivanje imena pisca i naslov djela (Jean Paul Sartre, *Mučnina*) u gornji lijevi kut ploče. Učenici u svoje bilježnice zapisuju isto. Interpretacija se ulomka *Mučnine* najavljuje na temelju usporedbe s prethodno obrađenim djelom – *Strancem* Alberta Camusa. Djela se uspoređuju s obzirom na temu, strukturu i glavne likove. Učenicima je bitno uočiti egzistencijalističke elemente u obama djelima i kontekst u kojemu se oni ostvaruju. Nakon najave teme, nastavnik učenicima ukratko govori o životu i djelu Jean- Paula Sartrea i osnovnim značajkama romana *Mučnina*.

U sljedećoj se fazi sata učenicima najavljuje čitanje ulomka iz romana *Mučnina* koji se nalazi u njihovim čitankama (Prilog 1). Roquentin u tome ulomku opisuje kako osjećaj mučnine djeluje na njega u trenutku kada se nalazi u gostionici punoj ljudi koji su taj osjećaj mučnine samo učinili jačim. Zadatak je svakoga učenika da ulomak pročita u sebi, a nakon čitanja slijedi kratak heuristički razgovor u kojemu nastavnik potiče učenike na uspoređivanje pročitana odlomka sa *Strancem*. Pitanja koja se učenicima usmeno postavljaju su: *Podsjeća li vas u ovome ulomku išta na Stranca? Kakva je atmosfera u odlomku Mučnine prema onoj u Strancu? Kakav je jezik u ulomku u usporedbi s jezikom kojim se koristio Camus u Strancu?*

Nakon razgovora učenici dobivaju nastavni listić s pitanjima o čijim odgovorima trebaju ponajprije pažljivo razmisliti, a potom slijedi zajednički razgovor. Ovisno o potrebi i učeničkim odgovorima, učitelj im postavlja i dodatna potpitanja kako bi se, ako je moguće, razgovor produbio. Pitanja na nastavnome listiću mogu biti:

1. Kako Roquentin doživljava ljude i predmete oko sebe, a kako to čini Mersault? Jesu li Roquentin i Mersault ravnodušni prema svijetu?
2. Kako Roquentin doživljava mučninu, a kako Mersault smrt? Kakav je njihov odnos prema vlastitome postojanju?
3. S kime/čime je u sukobu Mersault, a s kime/čime Roquentin?
4. Kojim je postupcima likova izvršena njihova alijenacija od društva? U kojim situacijama njihova alijenacija najviše dolazi do izražaja?
5. Što Mersaulta čini strancem? Je li Roquentin stranac? Ako jest, po čemu?

Učenici dobivaju nastavni listić s poredbenim grafikonom u kojemu će morati usporediti Mersaulta i Roquentina. Na listić upisuju sličnosti i razlike dvaju likova te se bolje upoznaju s

arhetipom lika Tragatelja. Zatim slijedi izlaganje rezultata do kojih su učenici došli samostalnim rješavanjem poredbene tablice. Učenici heurističkim razgovorom spoznaju bitne odrednice razdoblja egzistencijalizma te osobine lika Tragatelja i razloge alijenacije dvaju likova. Pitanja koja mogu uslijediti u tome dijelu sata trebala bi uglavnom biti usredotočena na likove. Primjerice: *Jesu li likovi statični ili dinamični? Oprimjerite! U kojim se dijelovima djela najlakše otkriva pravi karakter likova? Na koji način društvo kojemu pripadaju djeluje na likove? Na koji se način to društvo razlikuje od vašega/našega?* itd. Detaljnom se analizom likova djela lakše mogu spoznati njegovi egzistencijalistički elementi. Zanimljivo bi bilo učenike pitati što oni misle, tj. što mogu zaključiti o Sartreu kao osobi na temelju *Mučnine* i informacija koje su o njemu dobili na početku sata. Isto se pitanje može postaviti i o Camusu.

Za sintezu nastavnoga sata, učenicima je zadatak napisati biopjesmu o glavnome liku *Mučnine*, Roquentinu te o Mersaultu, glavnome liku *Stranca*. Učenicima se daju upute za pisanje biopjesme te se, završetkom rada, provjeravaju njihovi radovi. Primjer biopjesme:

*Mersault i Roquentin
koji osjećaju očaj,
koji razmišljaju o slobodi
koji tragaju za smislom života, razlogom postojanja
Stranci*

7.2. Dodatni prijedlozi za obradu književnoga egzistencijalizma u nastavi

Pri pisanju pripreme za sat obrade egzistencijalizma ili kojeg njegova književnoga predstavnika, nastavniku jedan od ciljeva mora biti i razvijanje kritičkoga mišljenja i sposobnosti samovrjednovanja kod učenika. Kritičkim će pristupom književnome djelu učenici povećati uspješnost sata, ali i vlastitoga razumijevanja gradiva. Pri obradi novoga nastavnoga sata važan je zadatak nastavnika učenike pripremiti za shvaćanje djela. Kod obrade egzistencijalizma, u uvodnome dijelu sata, učenicima bi se moglo postaviti nekoliko filozofskih pitanja o kojima će ponajprije individualno razmisliti, a na nastavniku ostaje hoće li doći do objave doživljaja ili ne. Pitanja koja nastavnik može postaviti učenicima mogu biti: *Koja je svrha moga postojanja? Zašto sam ja ovdje? Tko sam ja? Uklapam li se ja u ovaj svijet i kako? Što je meni važno u životu? Jesam li ja ona osoba kakvom me drugi doživljavaju?* i sl. Tim su se pitanjima bavili Sartre, Camus i ostali pa bi postavljanje tih pitanja učenicima olakšalo razumijevanje epohe u kojoj je razmatranje o problemu

egzistencije doživjelo svoj vrhunac. Ta se pitanja učenicima mogu zadati i kao domaća zadaća jer će onda imati više vremena razmisliti o svojim odgovorima, a koje će iznijeti na sljedećem školskom satu.

Na uvodnome se satu o egzistencijalizmu, kada se učenici tek upoznaju s poviješću i okolnostima u kojima je taj pravac nastao, učenicima može dati i jedan zanimljiv način opisivanja književnoga razdoblja ili pak pojedinoga pisca ili filozofa koji je utjecao na razvoj egzistencijalističke misli. Naime, učenici bi izrađivali vremensku crtu za nekoga od poznatih egzistencijalista po uzoru na vremensku crtu *Facebooka* koja će im zasigurno biti poznata. Točnije, nakon što se učenicima podijele ulomci iz biografija pisaca značajnih za taj pravac, njihov bi zadatak bio izraditi profil pojedinoga pisca ispunjujući podatke o njima na poseban papir. Učenici bi ispisivali podatke o zemlji porijekla, posebnim interesima, filozofskim stajalištima, zanimljivim događajima iz života te citatima osobe koja im je zadana za analizu (Prilog 2). Taj bi zadatak iziskivao nešto više vremena pa ga je moguće skratiti zadavanjem pravila o količini informacija koju učenici trebaju zapisati. Učenicima bi takav zadatak nesumnjivo bio zanimljiv, a i omogućio bi im da se u kratkim crtama bolje upoznaju s poznatim egzistencijalistima.

Egzistencijalistički se elementi mogu naći i u brojnim filmskim predlošcima. Filmovi poput *Kluba boraca*, *Leta iznad kukavičjeg gnijezda*, *Trumanova showa*, *Matrixa* i sl. bave se nekim egzistencijalističkim temama pa bi, ako postoji dovoljno vremena, bilo zanimljivo odvojiti jedan školski sat za gledanje i analizu nekoga od takvih filmova. Učenicima se za analizu mogu postaviti pitanja poput: *S kakvim se problemima susreću likovi u filmu Let iznad kukavičjeg gnijezda? Na koji se način hvataju u koštac s tim problemima? Kako biste vi reagirali kada biste se našli u situaciji u kakvoj se nalazi glavni lik u Trumanovom showu? Smatrate li da je svijet u kojemu živite samo iluzija (Matrix)? Možemo li ikada razotkriti pravu prirodu društva u kojem se nalazimo (Matrix)?* itd. Filmski predložak valja povezati s egzistencijalističkim djelom koje je na satu već bilo obrađeno. Usporediti se mogu glavni likovi, teme, radnja i simboli. Cilj je gledanja takvoga filma učenicima pokazati da se elemente koji obilježavaju egzistencijalizam može pronaći u svim vrstama umjetnosti. Iako je taj književni pravac svoj uspon i pad imao u dvadesetome stoljeću, njegove se značajke lako mogu pronaći i u suvremenoj kulturi.

Kafkina se *Preobrazba* također može analizirati s egzistencijalističkog stajališta. Ta je pripovijetka dijelom ranijega književnoga razdoblja jer je objavljena 1915. godine, ali se u njoj vidi Kafkino umijeće poigravanja s elementima različitih književnih pravaca kao što su nadrealizam, ekspresionizam i egzistencijalizam. U nastavnome planu Kafka se obrađuje na

početku četvrtoga razreda srednje škole, odnosno u trećem razredu kod trogodišnjih strukovnih škola, što učenicima daje mogućnost usporedbe Samse s likovima iz egzistencijalističkih romana poput Mersaulta i Roquentina, a detaljna im obrada *Preobražaja* omogućava postupan uvid u psihi junaka modernih romana kao što su upravo Mersault i Roquentin. Glavni lik *Preobražaja*, Gregor Samsa, može se usporediti s junacima egzistencijalističkih romana kroz njegov odnos prema okolini, poglavito prema njegovoj obitelji te odnos prema slobodi i istini. Učenike se može i detaljnije upoznati s detaljima iz Kafkina života kako bi iz njih mogli povući neke poveznice između autora i glavnoga lika djela. Dobar je način za približavanje djela učenicima i povezivanje teme djela s njihovim životima. Učenicima se mogu postaviti pitanja za raspravu: *Je li vas itko ikada gledao drugačije zbog nekakve promjene kroz koju ste prošli? Kako su se ljudi odnosili prema vama? Možete li se i na koji način povezati sa Samsom kroz pretvaranje u nešto što ne želite biti?* Poticanjem rasprave tim pitanjima učenicima se olakšava poistovjećivanje s glavnim temama djela, a što omogućava uspješniju interpretaciju.

Osim s *Preobražajem*, korelacija se književnosti egzistencijalista može napraviti i s Kafkinim romanom *Proces*. Kafkin se Jozef K. može usporediti s Mersaultom kroz njihove odnose prema ženama, društvu i prijateljima. Učenicima se može postaviti i pitanje krivice i kazne tih likova. Naime, obojica su i prije samoga suđenja bila osuđena na kaznu. Sva je apsurdnost rada pravosuđa iskazana u tim likovima kojima je oduzeta mogućnost da se obrane. Učenicima se može dati za zadatak da ispišu sve sličnosti i razlike njihovih sudskih postupaka te da se opiše način na koji je svaki od likova reagirao na svoju kaznu.

Egzistencijalizam nastavnicima uistinu pruža brojne načine obrade na satu. Njegov je utjecaj na današnju kulturu nemjerljiv i nesumnjivo je da se svaka osoba u nekom razdoblju svoga života suočava s nekim od osjećaja koji prevladavaju u književnosti egzistencijalizma. Povezivanje je osobnoga iskustva s problemima iz književnoga djela učenicima vrlo zanimljivo jer dobiju priliku razgovarati o nečemu što im je poznato te samostalno doći do zaključaka.

8. Zaključak

Egzistencijalizam i njegovi književni predstavnici u mnoštvu se književnih pravaca nastalih u dvadesetome stoljeću ističu ponajprije temama koje su obrađivali. Pravo pojedinca na slobodu i odgovornost koju donose njegove odluke inspirirale su rad Jean-Paula Sartrea i Alberta Camusa, književnih predstavnika egzistencijalizma. Otudjenje, samoća, očaj, sloboda i nervoza pojmovi su koji obilježavaju egzistencijalističku prozu, poeziju i dramu. Utjecaj je tih tema jasan pogleda li se vrijeme u kojemu su nastala najpoznatija djela toga pravca, Camusov *Stranac* i Sartreova *Mučnina*. Naime, dva su svjetska rata, gospodarske krize i napredak tehnologije itekako utjecali na psihi ljudi, a to se i očituje u tim reprezentativnim djelima egzistencijalizma. Egzistencijalizam ima veliko uporište ne samo u Sartreovoj, nego i u filozofiji velikih svjetskih mislilaca, Kierkegaarda i Nietzschea, koji su već u devetnaestome stoljeću u svojim djelima propitkivali pitanje egzistencije i njenoga značenja.

Proučavajući hrvatsku književnost s polovice prošloga stoljeća, može se zaključiti da nije zaostajala za svjetskom. Hrvatski su predstavnici književnoga egzistencijalizma, poput Šoljana, Šegedina, Desnice, Marinkovića i Mihalića, svojim djelima također pokušali dokučiti smisao vlastite egzistencije i pokazati svoje nezadovoljstvo zbog ratnih zbivanja koja su potresla svijet.

Književnost je egzistencijalizma u nastavi Hrvatskoga jezika zastupljena u posljednjem razredu srednje škole kada se učenike upoznaje s osnovnim značajkama toga pravca i to obradom djela svjetskih i hrvatskih književnika koja su obilježena kao egzistencijalistička. Djela s egzistencijalističkim elementima nastavniku omogućuju različite mogućnosti nastavne obrade. Najčešće se tu primjenjuje problemsko-stvaralački nastavni sustav jer učenici mogu kritički pristupiti karakterizaciji likova i mnogo aktivnije sudjeluju u diskusijama na takvome nastavnome satu.

S obzirom na pretrpanost Nastavnoga programa za Hrvatski jezik, a poglavito za književnost, nemoguće je tražiti uključivanje dodatnih naslova koji su obilježili taj književni pravac. Dobro bi rješenje, posebno za zainteresiranije učenike, bilo uvođenje dodatne ili izborne nastave Hrvatskoga jezika u kojoj bi se učenicima omogućilo proširivanje znanja o djelima književnika koja nisu zastupljena u programu.

9. Prilozi

Prilog 1

Izmučen noćnim morama Roquentin gubi volju za rad na svojoj knjizi i odlazi u kavanu.

Pet sati i po

Ne ide! Ne ide nikako: obuzima ga gađenje. Mučnina. A ovaj put ima neka nova okolnost: ona me je spopala u kavani. Kavane su bile do sada jedino moje utočište, jer su bile pune svijeta i dobro osvijetljene; više neće biti čak ni toga, kada budem mučen u svojoj sobi, više neću imati kamo da se sklonim.

(...)

- Što naručujete, gospodine Antoine?

Tada me je spopala Mučnina, klonuo sam na sofu, nisam znao više ni gdje sam; vidio sam, gdje se oko mene polagano vrte boje, spopadala me je želja da bljujem. I eto: otada me Mučnina nije napustila, ona me drži svojim šapama.

Platio sam. Madeleine je uklonila tanjurić. Moja čaša gnječi o mramor mlaku žutoga piva, na kojoj pluta mjehurić. Na mjestu gdje sjedim, soba je razvaljena, a da ne bih skliznuo, prisiljen sam da jako upirem potplatima o tle; studeno je. Nadesno se kartaju, na vunenoj prostirci. Ulazeći nisam ih vidio; samo sam osjetio da je neki mlaki svežanj pol na sofa, pol na stolu, u dnu, s rukama što se trzaju. Poslije im je Madeleine donijela karte, prostirku i više žetona u zdjelici. Njih ima trojica ili petorica, ne znam koliko, nemam hrabrosti da ih gledam. U meni je slomljeno jedno pero: mogu micati očima, ali ne glavom. Glava mi je potpuno mekana, elastična, kao da je samo površno stavljena na moj vrat: ako je okrenem, a ću je oboriti. Svejedno, osjećam neko kratko disanje i vidim od vremena do vremena ispod oka rumeni blijesak pokriven bijelim dlakama. To je jedna ruka.

Kada vlasnica izlazi poslom u grad, za šankom je zamjenjuje njen bratić. Zove se Adolphe. Počeo sam ga gledati dok sam sjedao, a poslije sam nastavio, jer nisam mogao okrenuti glavu. On je u košulji pod blijedoljubičastim naramenicama; zavrnuo je rukave na košulji gore nad laktom. Naramenice se jedva vide nad plavom košuljom; one se gube, nestaju u plavoj boji, ali je sve to lažna skromnost. Zapravo one ne dopuštaju da se na njih zaboravi, idu mi na živce svojom ovnujskom tvrdoglavošću kao da su se, pošto su htjele da budu ljubičaste, zaustavile na putu ne napuštajući svojih prohtjeva. Čovjek bi im rado rekao: „Samo idite, postanite ljubičaste i prestanimo o tome govoriti.“ Ali ne, one ostaju u neodređenom stanju, tvrdoglave u svomu nesavršenom naporu. Plavilo koje ih okružuje, katkada ih zapljusne i

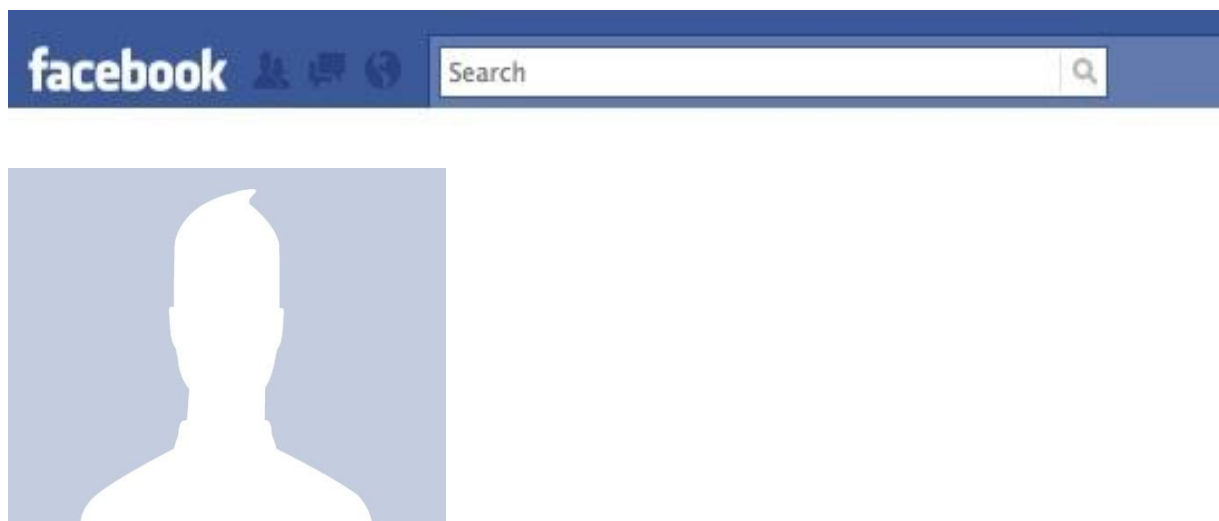
potpuno prekrije: ostajem trenutak, a da ih ne vidim. Ali to je samo jedan val: uskoro plavo mjestimično poblijedi, a ja vidim, gdje se opet pojavljuju otočići bojažljivog blijedoljubičastoga, koji se šire, spajaju i postaju naramenice. Bratućed Adolphe nema očiju: njegovi nabubrela i zavrnuti očni kapci jedva da se otvaraju na nešto bjeline. On se pospano smiješi: od vremena do vremena frče, kriješti i slabašno se trza kao pas koji sanjari.

Njegova košulja od plavoga pamuka radosno se ističe na zidu čokoladne boje. Pa i to, i to izaziva Mučninu. Ili bolje, to *jest Mučnina*. Mučnina nije u meni, ja je osjećam *tu dolje* na zidu, na naramenicama, posvuda oko sebe. Ona je jedno te isto s kavanom; ja sam u njoj.

(ulomak iz *Čitanke*⁵)

Prilog 2

Kako bi izgledao *Facebook* profil Jean-Paul Sartrea? Dopunite prazna polja na Sartreovoj *Facebook* stranici označena podnaslovima „Osnovne informacije“ i „O meni“.

Ime i prezime korisnika: Jean-Paul Sartre

Osnovne informacije

Spol: muško

Datum rođenja: 21. 6. 1905.

Mjesto rođenja: Pariz, Francuska

Religija: ateist

⁵ *Čitanka 4: udžbenik za 4. razred gimnazije*, ur. Dunja Merkle, Zagreb: Školska knjiga, 2006., str. 134.

Filozofija: egzistencijalizam

Status veze: u otvorenoj vezi sa **Simone de Beauvoir**

O meni

Posao i obrazovanje (objavljene knjige i radovi): roman *Mučnina*, autobiografija *Riječi*, drama *Iza zatvorenih vrata*, drama *Prljave ruke*, filozofski rad *Bitak i ništavilo*, esej *Egzistencijalizam je humanizam* i dr.

Interesi: filozofija, književnost, Kierkegaard, metafizika, politika, marksizam, sloboda i pravo izbora, egzistencijalizam

Opis (u nekoliko rečenica opišite Sartreov značaj za svjetsku književnost): U svome je romanu *Mučnina* književnost povezoao s filozofijom i tako približio svoja filozofska stajališta velikoj čitateljskoj publici. Začetnik je filozofskoga i književnoga pravca egzistencijalizma.

Povijest po godinama (napišite barem četiri važnija događaja):

1938. – napisao roman *Mučnina*

1939. – radio kao meteorolog u francuskoj vojsci

1944. – aktivna suradnja s Camusom u njegovu časopisu „Combat“

1964. – odbio Nobelovu nagradu

Najdraži citati:

„Čovjek se rađa sam i sam umire, samo se samoobmanom može uvjeriti da između tih trenutaka, toliko presudnih, nije sam.”

„Čovjek je osuđen da bude slobodan; jer kada je već bačen u svijet, odgovoran je za sve što radi.”

„I kad bih imao sto godina, najljepši dan bi mi uvijek bio: sutra.”

„Izgubljena bitka je ona bitka koju mislite da ste izgubili.”

„Iskustva su najbolja škola. Samo školarina je vrlo skupa.”

10. Literatura

1. Banaš, Veronika Leopoldina, „Metodička interpretacija Marinkovićeve novele Ruke“ u: *Suvremena metodika nastave hrvatskog ili srpskog jezika: Časopis za nastavu hrvatskog jezika, književnosti, scenske i filmske umjetnosti*, Zagreb: Školska knjiga, Vol. 14, br. 3, 1989.
2. Bouša, Dubravka, *Priručnik za interpretaciju književnog djela*, Zagreb: Školska knjiga, 2009.
3. Camus, Albert, *Stranac*, Zagreb: Konzor, 1996.
4. Diklić, Zvonimir, *Književnoznanstveni i metodički putokazi nastavi književnosti*, Zagreb: Školska knjiga, 2009.
5. Dujmović-Markusi, Rosetti-Bazdan, Pavić-Pezer, *Književni vremeplov 4, čitanka iz hrvatskoga jezika za četvrti razred gimnazije*, Zagreb: Profil, 2011.
6. Kajić, Rasima, „Problemski pristup romanu Proljeća Ivana Galeba Vladana Desnice“ u: *Suvremena metodika nastave hrvatskog ili srpskog jezika: Časopis za nastavu hrvatskog jezika, književnosti, scenske i filmske umjetnosti*, Zagreb: Školska knjiga, Vol. 2, br. 3, 1977.
7. Milanja, Cvjetko, *Hrvatski roman 1945. – 1990. : nacrt moguće tipologije hrvatske romaneskne prakse*, Zagreb : Zavod za znanost o književnosti Filozofskoga fakulteta, 1996.
8. Pandžić, Vlado, *Hrvatski roman u školi*, Zagreb: Profil, 1999.
9. Pandžić, Vlado, Kekez, Josip *Književnost 4, udžbenik za IV. razred gimnazije*, Split: Slobodna Dalmacija, 1996.
10. Rosandić, Dragutin, *Metodika književnoga odgoja i obrazovanja*, Zagreb: Školska knjiga, 1988.
11. Rosandić, Dragutin, *Hrvatski jezik i književnost, udžbenik za 4. razred četverogodišnjih strukovnih škola*, Zagreb: Školska knjiga, 2004.
12. Rosandić, Dragutin, *Problemska, stvaralačka i izborna nastava književnosti*, Sarajevo : Svjetlost, 1975.
13. Rosandić, Dragutin, „Metodički pristup Krležinom stvaralaštvu“ u: *Metodika nastave hrvatskog ili srpskog jezika: Časopis za nastavu hrvatskog jezika, književnosti, scenske i filmske umjetnosti*, Zagreb: Školska knjiga, Vol. 4, br. 1, 1979.
14. Sartre, Jean Paul, *Mučnina*, Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1980.
15. Sartre, Jean Paul, *Egzistencijalizam je humanizam*, Sarajevo: Izdavačko poduzeće „Veselin Maleša“, 1964.

16. *Čitanka 4, udžbenik za četvrti razred gimnazije*, ur. Dunja Merkler, Zagreb: Školska knjiga, 2003.
17. Solar, Milivoj, *Povijest svjetske književnosti*, Zagreb: Golden marketing, 2003.
18. Solar, Milivoj, *Suvremena svjetska književnost*, Zagreb: Školska knjiga, 1982.
19. Trinajstić, Marijana, „Radionica J. P. Sartre: Mučnina (mogućnost pristupa interpretaciji)“ u: *Život i škola, časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, FFOS, UFOS, 2002., br. 7.

11. Internetski izvori

dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/hrvatski.pdf

dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/strukovne/hrvatski-3-3-3-3.pdf

dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/strukovne/hrvatski-4-4-3-3.pdf

dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/strukovne/hrvatski-3.pdf